

CONIECTURÆ AD EMENDANDUM
FIRMICUM MATERNUM ASTROLOGUM

SCRIPSIT

GEYZA NÉMETHY

ACADEMIÆ LITTERARUM HUNGARICÆ SODALIS ORDINARIUS

COMMENTATIO IN CONSESSU ACADEMIÆ LITT. HUNG.
DIE 16. APR. ANN. 1917. RECITATA

BUDAPESTINI

SUMPTIBUS ACADEMIÆ LITTERARUM HUNGARICÆ

MCMXVIII

Coniecturæ ad emendandum Firmicum Maternum astrologum.

Scriptorem, in quo aliqua ex parte emendando pro viribus elaboravimus, viri docti per longum tempus mire atque immerito neglexerunt. Nam ex quo astrologus noster primum Venetiis anno 1497. apud Symonem Bivilacquam, deinde ibidem an. 1499. apud Aldum Manutium, tum Rhegii Lingobardiæ expensis et labore Francisci Mazalis, denique Basileæ an. 1533. et 1551. a Nicolao Prucknero nulla cura aut eruditione adhibita editus in lucem prodierat, per aliquot sæcula nemo, qui *Matheseos* eius libros via ac ratione quæ vocatur philologica recensere operæ pretium putaret, inventus est neque ea multa sunt, quæ recentiores ad eum interpretandum et emendandum contulerunt. Quamquam, quantum ex hac negligentia damnum acceperint litteræ, vel ex eo elucet, quod lexica nostra, ne maximis quidem atque optimis exceptis, multa, quæ Firmico Materno propria sunt, falso explicant, plura silentio prætereunt. Quantopere autem astrologiæ veteris cognitio promoveretur, si diligentius tractaretur hic miscellus, non est quod moneam, præsertim cum plurimi auctores eius ad nostram ætatem non pervenerint.

Nos igitur tempus adesse rati, ut tandem aliquando corrigere-
mus tot sæculorum iniuriam neque iam amplius haud levissimi
argumenti libros mendis scatere manifestis pateremur, iam anno
1889. edidimus nostras *Quæstiones de Firmico Materno astrologo*,
ubi multas publici iuris fecimus coniecturas ad *Matheseos* ll. VIII.¹⁾

¹⁾ Ceterum hæc commentatio (Buda pestini, ann. 1889.) ex duabus constat partibus; I. Emendationes in Firmicum Maternum astrologum; II. De Firm. Mat. Manilii spectatore.

Quod quamvis «periculosa plenum opus alexæ» fuerit, antequam codices ea, qua par erat, cura cum editionibus collati essent, tamen, cum iam ex iis, quæ de libris manuscriptis viri docti eo usque exposuissent, satis perspectum haberem non omnia posse ab eorum auxilio sperari, temptavi fortunam non sine ullo fructu: complures enim emendationes meæ in hac commentatione expositæ postea testimoniis codicum ab editoribus recentioribus excussorum comprobatæ sunt.¹⁾

Iniuriam temporum, de qua in meo libello conquestus eram, corrigere primus animum induxit *Carolus Sittl*, qui anno 1894. ad codicum fidem edidit primos quattuor libros²⁾ reliquosque brevi se editurum promisit. Quam editionem inter alios ego quoque gravi censuræ subicci in Actis Philologicis Berolinensibus,³⁾ ubi hunc in modum exposui meam de recensione Sitteliana sententiam: «Es ist übel um den überlieferten Text bestellt, auf den sich *Sittl* in seiner Ausgabe stützt; auch befolgt er ein recht bequemes kritisches Verfahren, und es scheint, dass er sein ganzes Werk überhastet hat. Er begnügt sich damit, den überlieferten Text der Handschriften mitzuteilen und versucht nur an den leichtesten Stellen die richtige Lesart herzustellen. Den älteren griechischen und lateinischen Quellen des Firmicus forscht er überhaupt nicht nach, in seinem kritischen Apparat suchen wir umsonst ein Alinea über die *Auctores*. Auch dieses wirksame Mittel der Emendierung lässt er sich also entgehen. Von noch grösserem Übel ist, dass er die Korruptelen nur hier und da mit einem Kreuze bezeichnet; an manchen Stellen nimmt er die Verderbnis nicht wahr oder er vergisst sie hervorzuhellen, so dass der minder kritische Leser auf den Holzweg gerät. Die zahlreichen Lücken der Handschriften finden wir wohl bezeichnet; aber eine Ergänzung wird selten versucht, sowie auch eine wichtige Art der Emendierung, die Vergleichung mit Parallelstellen desselben Autors ausser Acht gelassen wird. Kurz, der von *Sittl* dargebotene Text ist noch nicht lesbar und seine Ausgabe

¹⁾ De libello meo benevole tulit sententiam *H. Dressel*, auctor adnotationum lexicalium ad Firm. Mat. (Gymn. Program. Zwickau 1882) in *Wochenschrift für klassische Philologie*, an. 1889. p. 1317.

²⁾ *Julii Firmici Materni Matheseos libri VIII*. Primum recensuit *Carolus Sittl*. Pars I. Libri I—IV. Lipsiæ, in ædibus B. G. Teubneri, MDCCCXCIV.

³⁾ Cf. *Berliner Philologische Wochenschrift*, t. XV. ann. 1895. p. 908.

hat nur das Verdienst, dass sie uns den überlieferten Text gibt und als Grundlage der ferneren kritischen Behandlung dienen kann; eine verlässliche Stütze zu anderen, auf Firmicus bezüglichen Forschungen — sei es auf lexikalischem oder auf sachlichem Gebiet — ist sie uns leider nicht.»

Tum *Sittl*, hoc iudicio atque aliis similibus permotus, editionem suam imperfectam reliquit novamque recensioem præparare inceperunt *Guilelmus Kroll* et *Franciscus Skutsch*, cuius operis prima pars, libros I—IV. Firmici continens, in lucem prodit anno 1897.¹⁾ Nos autem iam ante hanc editionem publici iuris factam, cum purgare Angiæ stabulum non unius hominis esse putarem, condicionem codicum manuscriptorum ex libro *Sittelii* cognoscentes auctoris vulnera divinaudo sanare locosque misere dilaceratos novis coniecturis explicare conabamur in commentatione anno 1895. edita, quæ inscribitur *Novæ emendationes in Firmicum Maternum astrologum*, quibus socii epistularum commercio iuncti munus in consessu Academiae Litterarum Hungariæ die 5. Novembris anni 1894. sollempniter auspiciatus sum.²⁾

De opere autem *Krollii* et *Skutschii* sollerti cura et admirabili diligentia facta ita indicavi in Actis Hebdomadalibus Philologiæ (Classicæ):³⁾ «*Sittl* hat die Fortsetzung seiner Arbeit gänzlich aufgegeben und so mussten zwei Breslauer Gelehrte, *W. Kroll* und *F. Skutsch*, ebenfalls für die Teubnersehe Bibliotheca, eine ganz neue Recension vorbereiten, von der bisher der erste Band erschienen ist. Wir können aber schon jetzt mit Genugtuung konstatieren, dass diese Ausgabe allen Anforderungen einer billigen Kritik entspricht. Vor allem ist der grosse Fleiss der Herausgeber in der Sammlung des handschriftlichen Materials zu loben. . . . Übrigens müssen wir auf dieses reiche handschriftliche Material später noch

¹⁾ *Julii Firmici Materni Matheseos libri VIII*, ediderunt *W. Kroll* et *F. Skutsch*. Fasciculus prior libros IV. priores continens. Lipsiæ, in ædibus B. G. Teubner MDCCCXCVII.

²⁾ Etiam de hac commentatione, quæ publici iuris facta est in Actis Societatis Philologorum Budapestinensis (*Egyetemes Philologiai Közlemény*, tom. XIX. ann. 1895. p. 1—15 et 353—396.), fauenter iudicavit *H. Dressel* supra commemoratus in *Wochenschrift für klassische Philologie* ann. 1895. p. 747. his verbis: «Verbesserungen, die meist ohne Zweifel das Richtige treffen.»

³⁾ Cf. *Wochenschrift für klassische Philologie*, t. XVI. ann. 1899. p. 45.

einmal zurückkehren bei der Besprechung des zweiten Bandes, denn die Herausgeber wollen die ausführlichere *Præfatio* erst in diesem Bande geben; dort hoffen wir auch über die Quellen des Firmicus etwas mehr erfahren zu können. Vorläufig können wir nur sagen, dass der kritische Apparat überall die sorgfältigste Benützung der Handschriften zeigt und einen klaren Begriff von der Überlieferung gibt. Die wichtigste Aufgabe ist aber vor allem den unglaublich korrumpierten Text endlich einmal verständlich zu machen. Zwei Arten der Verderbnis finden wir am häufigsten, Korruptelen und Lücken. Durch Heranziehung von Parallelstellen kann bei einem beträchtlichen Teil geholfen werden, *so dass wir in der Lage sind den Firmicus durch ihn selbst zu emendieren*. Denn die Herstellung eines verlässlichen Textes ist, wie ich es in meinen auf Firmicus bezüglichen Arbeiten öfters ausgesprochen habe, *ohne die weitgehendste Anwendung der Konjekturkritik nicht möglich*. Diese Ansicht hat sich in dieser neuesten Ausgabe bewahrheitet, wo jede Seite die fleissigste emendatorische Tätigkeit der beiden Herausgeber bezeugt. Es ist ihnen wirklich gelungen, teils durch evidente Emendationen und wahrscheinliche Konjekturen, teils durch glückliche Ergänzungen, den ersten lesbaren Firmicustext zu geben. Dass trotzdem noch viel zu tun übrig geblieben ist, soll das Verdienst der Herausgeber nicht vermindern, denn so einen Augiasstall kann nur eine Schar von Spezialforschern mit vereinten Kräften wieder rein machen.»

Quare in *Actis Societatis Philologorum Budapestinensis*, labore Krollii et Skutschii factus, iterum coniecturas edidi quæ inscribuntur: *Spicilegium criticum in Firmico Materno astrologo*,¹⁾ his verbis exorsus: «Nunc tandem artis criticæ via quadam ac ratione exercendæ firma iacta sunt quasi fundamenta, quibus confisi nos quoque ad emendandum scriptorem aliquid pro virili parte conferre animum induximus. Itaque ad pristinum amorem reversi locos astrologiæ corruptos, quos sanare non unius hominis est, demum tractabimus.»²⁾

¹⁾ Cf. *Égyptemes Philologiai Közöny*, tom. XXII, ann. 1898, p. 1, 199.

²⁾ De hac mea commentatione faventer iudicavit alter editorum Firmici, *Guil. Kroll* in *Wochenchrift für klassische Philologie* (tom. XVI, ann. 1898, p. 1374) his verbis recensioem finiens: «Hoffentlich setzt Némethy seine Firmicusstudien mit demselben Eifer und Erfolge fort.»

Sed vere habent sua fata libelli! Tomus enim alter editionis Krollii et Skutschii, a viris doctis per annos singulos cupidissime expectatus, sedecim post priorem editum annis tandem aliquando lucem adspexit.¹⁾ Nunc primum igitur possumus Firmicum sine magnis difficultatibus perlegere totum atque sociatis viribus emendare. Quare coniecturas meas et veteres²⁾ et novas hoc uno libello comprehendendas putavi, ut supplementum esset editionis recentissimæ et ab amatoribus Firmici facillime posset comparari.

I.

L. 1. c. 2. §. 1, ubi agitur de adversariis astrologorum:

«Primo itaque de moribus hominum coloribusque *conveniunt* dicentes: «Si stellarum mixturis mores hominibus coloresque tribuantur et quasi quodam picturæ genere atque artificio stellarum cursus mortalium corporum liniamenta componunt, id est si Luna facit candidos, Mars rubeos, Saturnus nigros, cur omnes in Aethiopia nigri, in Germania candidi, in Thracia rubei?»

Pro *conveniunt*, quod hoc loco inepte positum videtur, scribendum fortasse: *contendunt*. Cf. l. VI. c. 24. §. 5: «cordatos quidem et maximarum disciplinarum studiis eruditos, sed mendaces ista coniunctio et omni malitia faciet instructos, ut ingenium suum ad omne genus circumscriptionis exerceant, et ut in omnibus certaminibus malitiosa velint semper tergiversatione *contendere*.»

II.

L. 1. c. 2. §. 1, agitur de coloribus hominum, quos stellarum mixturis tribuendos esse astrologi contenderunt:

¹⁾ *Juli Firmici Materni Matheseos libri VIII*. Ediderunt W. Kroll et F. Skutsch in operis societatem assumpto K. Ziegler. Fasciculus alter libros IV. posteriores cum præfatione et indicibus continens, Lipsiæ, in ædibus Teubneri MCMXIII. Ante hunc tomum editum obiit immatura morte abreptus Skutsch, quem ego in questionibus nonnullis ad interpretandos scriptores Latinos pertinentibus adversarium habui acerrimum ietusque eius vehementes pari vehementia reddere coactus sum, neque tamen ingenium illud sagacissimum ingentemque doctrinam magni aestimare unquam desii. *Manibus hoc satis est!*

²⁾ Ubi coniecturas tractabo nunc iam editas, semper afferam locum tempusque primæ editionis.

«Si stellarum mixturis mores hominum coloresque tribuantur et quasi quodam picturae genere atque artificio stellarum cursus mortalium corporum liniamenta componunt, id est si Luna facit candidos, Mars rubeos, Saturnus nigros, cur omnes in Aethiopia nigri, in Germania candidi, in Thracia rubei procreantur, quasi Luna et Mars in Aethiopia vim suam viresque non habeant et potestatem suam *figendique* licentiam in Germania ac Thracia Saturni deserat stella?»

Agitur supra de quodam picturae genere, de coloribus hominum, quæ stellarum mixturis tribuantur, infra tamen *figendi licentiam* legimus, quod statim suspicionem movet. Cf. l. III. c. 6. §. 26: «Sicut enim in imaginibus artifex pictor liniamenta membrorum ex varia mixturarum diversitate persignat et *temperatis coloribus* certam corporis formam imitatione facit similitudinis corporalis, sic et stellarum coniuncta radiatio societatis consensu pariter temperata vim quandam vicissim ex coniunctis sibi potestatibus mutuatur et substantia sibi ex diverso ignium colore collata fata hominum ad picturae modum æquata societatis moderatione *depingit.*»

Pro *figendique* igitur legendum *pinuendique!*¹⁾

III.

L. I. c. 2. §. 5—6. agitur de philosophis, qui voluntatem hominis liberam esse neque stellarum decretis, ut astrologi velint, subiici censeant:

«Illa vero ipsorum inter ea potentissima et vehementer contra nos posita peroratio est, quod aiunt ex istius artis instituto omnia ex rebus humanis virtutum officia tolli, si temperantia fortitudo prudentia iustitia stellarum decretis, non nostris adscribuntur voluntatibus; iam si quis societatis caritatisque vinculum ruperit et conciliationis humanæ iura neglexerit totumque se feritati perfidiæque tradiderit, facinus suum et animi perversas cupiditates securus stellarum indicis adseribat. Sit iniquus, sit perfidus, sit malivolus, sit inreligiosus, quia hæc vitia mala Mercurii cum Marte perfecit constellatio! Cur animum nostrum fortitudinis studio

¹⁾ Cf. *Egyetemes Philologiai Közöny*, ann. 1895. p. 353.

roboramus, cur erecta mente sublimique constantia et divinarum virtutum magisterio formati in acerbis casibus constituti mortem doloresque contemnunt, si gloriæ laudem et potentissimæ dignitatis insignia nec adpetentibus nobis Sol *Iovis bona coniunctionis societate* largitur?»

In ultimis verbis corruptelam latere rectissime indicavit Kroll, qui post vocabulum *societate* lacunam statuit et supplendam censet vocabulo *adornatus*. Remanent tamen genitivi duo, *Iovis* et *coniunctionis*, qui constructionem verborum syntacticam perturbant. Ego scribendum censeo: *Iovi bona coniunctus societate*; ita enim plana fiunt omnia, cum dativus *Iovi* cum participio perfecto *coniunctus*, hoc autem participium cum substantivo *Sol* aptissime cohæreat. Simillimam certe videmus constructionem l. III. c. 7. §. 23: «In undecimo loco Mercurius ab horoscopo constitutus faciet ingeniosos et in omnibus actibus necessarios et quibus magnarum rationum actus committantur; sed tunc maiora decernit officia, si *Iovi* fuerit *opportuna radiatione coniunctus.*¹⁾

IV.

L. I. c. 4. §. 3. agitur de difficultatibus astrologiæ, quas tamen animus humanus divinitate sua fretus facile superare possit:

«Quapropter, quia nos libenter ac facile in ista parte consensus ostendentes, cur divinæ res *difficili inquisitione* cernantur, confiteatur et ipse necesse est, quod animus, qui immortalis est, si a vitiiis ac libidinibus terreni corporis fuerit separatus ac suæ originis et seminis constantiam (*conscientiam*: coniecit Kroll, *Hermes* tom. XXIX. p. 522. rectissime) retinens vim suæ maiestatis agnoverit, omnia quæ *difficilia* sunt *curantur* atque *ardua*, facile divina mentis investigatione consequitur.»

Corruptum est *curantur*. Cum agatur de difficili inquisitione rerum divinarum (i. e. ad astrologiam pertinentium), scribendum videtur: «quæ *difficilia* sunt *scrutanti* atque *ardua*, facile divina mentis *investigatione* consequitur». Cf. l. III. c. 9. §. 10: «*divino ingenio* faciet oratores vel oratoriarum artium magistros

¹⁾ Cf. *Egyetemes Philologiai Közöny*, ann. 1898. p. 1.

aut grammaticos aut his omnibus potestatis alicuius auctoritate præpositos aut magistros studiorum aut magistros censualium . . . *cælestes res scrutari*. Quam apte autem verbum *scrutandi* loco in quæstionem vocato cum *vestigatione* iungatur, elucet ex l. VIII. c. 9. §. 1., ubi agitur de feris *vestigandis*: «Is retibus feras capiet aut foveis decipiet vel variis formidinibus ferroque sectabitur, aut canibus ferarum capiendarum gratia *scrutabitur secreta silvarum*.»

V.

L. I. c. 5. §. 9—10. agitur de mente divina totum mundum implente, quæ etiam anima mundi vocatur: «Quis dubitat, quod per has stellas terrenis corporibus divinus ille animus necessitate cuiusdam legis infunditur, cui descensus per orbem Solis tribuitur, per orbem vero Lunæ præparatur ascensus? Mens enim illa divina animusque cælestis per omne mundi corpus in modum circuli collocatus et nunc intrinsecus, nunc extrinsecus positus euncta regit atque componit et propriæ originis generatione conceptus ad procreanda et conservanda omnia ignita ac sempiterna agitatione *perpetua*.»

Cf. quæ sequuntur eodem loco §. 10: «Nec hoc officium aliqua fatigatione deponit, ut *se ipsum atque mundum omniaque*, quæ intra mundum sunt, *perpetua* sui atque infatigabili mobilitate *sustentet*, unde apparet mentem illam divinam et se ipsam et totum mundum *perpetua* agitatione sustentare. Cf. præterea duos locos, ubi de homine ad similitudinem mundi facto agitur, primum l. I. c. 4. §. 1: «Vere enim sunt res arduæ atque difficiles et quas non facile possit animus terrenis sordium laqueis impeditus, licet ipse ignea sit divinitatis immortalitate formatus, facili inquisitionis ratione percipere. Divinitas enim eius, quæ *sempiterna agitatione sustentatur*, si in terreno corpore fuerit inclusa, læturam quandam divinitatis suæ patitur temporalem, cum vis eius atque substantia coniunctione et societate terreni corporis et assidua dissolutione mortalitatis hebetatur»; deinde l. III. præf. §. 3: «Hæc ex causa hominem quasi minorem quendam mundum stellæ quinque, Sol etiam et Luna ignita ac sempiterna agitatione sustentant, ut animal, quod ad imitationem mundi factum est, simili divinitatis substantia gubernetur.»

Vides iam loco corrupto tale quid esse restituendum, quod idem fere ac verbum *sustentandi* significet. Rectam autem emendandi viam monstrat nobis l. I. c. 10. §. 14: «Sol optime maxime, qui mediam cæli possides partem, mens mundi atque temperies, dux omnium atque princeps, qui ceterarum stellarum ignes flammifera luminis tui moderatione *perpetuas*.» Hoc loco igitur Firmicus Solem appellat mentem mundi.

Pro *perpetua* igitur scribendum est: *se perpetuat*, ut sensus sit: «Meus divina totum mundum sustentat, ipse autem *perpetua* sui agitatione sustentatur.»

VI.

L. I. c. 6. §. 4. agitur de divinitate animi humani, quæ confisi etiam fatalibus stellarum decretis aliqua ex parte resistere possumus:

«Hic (*hinc* fuit fortasse genuina lectio!) intellegi datur stellarum quidem esse, quod *patimur* et quæ nos incentivis quibusdam ignibus stimulant, divinitatis vero esse animi, quod repugnamus.»

Hoc loco *patimur* sensu caret, et coniunctio autem constructionem grammaticam perturbat. Cf. ibidem §. 2.: «Colamus itaque deos, quorum se nobis origo stellarum perenni agitatione coniunxit, et maiestatem eorum gens humana supplicii semper veneratione suspiciat: invocemus suppliciter deos et religiose promissa munibus dona reddamus, ut confirmata animi nostri divinitate ex aliqua parte stellarum violenti decreto et earum potestatibus resistamus.»

Scriptor igitur stellis tribuendas esse censet humanas cupiditates, divinitati autem animi tribuit liberam voluntatem. Quare plana fiunt omnia, si scribimus: *petimus ea*, ut sensus sit: «Stellarum est, quod petimus eas res, quæ nos cupiditate aliqua stimulant, divinitatis vero animi est, quod his cupiditatibus resistere possumus.¹⁾

Cf. etiam l. I. c. 2. §. 7: «Frustra igitur consilio ac ratione errantis animi vitia comprimimus, frustra luxuriosas libidinum illecebras temperamus, frustra gravitatis instinctu æquitatis

¹⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kolloquium*, ann. 1895. p. 355.

modestiam iuraque conquinamus, si Mercurius Iovis ac Lunæ bonis radiationibus temperatus *ad desideria nos et cupiditates istius virtutis inflamat.*»

VII.

L. I. c. 7. §. 3. agitur de felicitate hominum malorum et de infortuniis bonorum:

«Ecce pirata post infinitas innocentium neces in cruento sinu felices suscipit filios; ille innocens et ab omni scelerum... *separatur invidia.*»

Post *scelerum* lacunam statuunt Kroll et Skutsch rectissime; ego autem in *separatur* corruptelam suspicor. Cf. III. 6. 27: «ab omni vitiorum *labe sepositi*»; I. IV. c. 19. §. 21: «ab omni profusionis *labe sepositos*»; I. VII. praef. §. 3: «quorum manus *ab omni* sunt facinorum *scelere separatas*». Lacuna igitur sic explenda est: «ab omni scelerum *labe separatus*», deinde post *separatus* et ante *invidia* lacuna statuenda. Scriptor hoc loco egisse videtur de hominibus innocentibus, quibus filii non nascantur aut qui filios infeliciter perdant; cum *invidia* iungenda videtur genitivus *Fortunæ*; cf. I. I. c. 7. §. 9: «Alcidiades... *Fortunæ* contra se sævientis *invidiam* vitare non potuit»; ibidem §. 15: «locum sibi quietæ sedis elegit (sc. Plotinus), ut ab omni humanæ conversationis strepitu *separatus Fortunæ* se liberaret *invidia.*»

VIII.

L. I. c. 7. §. 4—5. scriptor exponit, fatali stellarum decreto sæpe malos homines maximis cumulari honoribus, bonos vero in maximam detrudi humilitatem, unde eluceat sortem vitæ non esse positam in nostra potestate:

«Da manus et aliquando istis nos contentionum conflictationibus libera, ut hæc omnia, quæ fragilis et caduca consuevit ferre mortalitas, fortuitis stellarum decerni cursibus etiam tua confessione confirmes. Quid de *errore* honoribus malorum et de fuga exiliisque bonorum dicimus? Vides illum servilibus maculis infectum sordes ac labem generis sui consularium fascium nobilitate protegere? Ille ingenui sarguinis ornamenta circumferens honorum debitis privatur insignibus.»

Corruptum est procul dubio *errore*; agitur enim de honoribus malorum. Skutsch scribendum censet: *gloria et*, quod aptum efficit sensum, sed longe recedit a codicum scriptura. Mihi autem in mentem venit similis locus, ubi agitur de servilibus originis hominibus ad nobilitatem perductis I. III. c. 12. §. 6: «Matutinus vero cum Venere in hoc loco positus (sc. Mercurius) a servitute ad libertatem venire facit et ab ignobilitate ad *spendorem* nobilitatemque perducit.» Cf. etiam III. c. 5. §. 38: «quorum patres maximo *honoris splendore* deoerentur.» Scribendum est igitur pro *errore* facillima mutatione: «*splendore et*») honoribus.»

IX.

L. I. c. 7. §. 5:

«Ille in primo ætatis gradu positus, nulla præferens ornamenta virtutis, omnes honores præcipiti celeritate continuat; ille iam deficientis ætatis senio confectus et *testimonium* egregiæ vitæ... *cursu* nunc *primo* in adeundis honoribus auspicatur.»

Locum corruptum ita facillime emendari posse puto: «*testimonio* egregiæ vitæ *ornatus cursus* nunc *primo*» etc. Cf. I. I. c. 7. §. 8: «Socrates vero, cuius prudentia *testimonio* divinitatis *ornatus.*» L. V. c. 2. §. 17: «actores faciet, alios *labeliones* sed *gloriosos* et bono *testimonio* semper *ornatos*, ut illis usque ad ultimum vitæ diem huius testimonii gratia perseveret.» L. VI. c. 10. §. 10: «et erit *egregio* famæ *testimonio* semper *ornatus.*»

X.

L. I. c. 7. §. 13: agitur de Pythagora, viro optimo et sapientissimo, indigna morte perempto, cuius exemplo scriptor docet fatali stellarum decreto optimos homines sæpe fieri infelicissimos:

«Quid agis? Etiam nunc derogas fato et stellarum vim obstinata animositate contemnis, cum videas bonorum malos exitus, malorum prosperos actus, innocentium... nocentium securitates?»

¹⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kolloquium*, ann. 1898, p. 2.

Lacunam rectissime statuunt editores post *innocentium*: sed hæc lacuna facile expleri potest, si perlegimus, quæ statim sequuntur: «In summa tibi respondendum est, quia hoc nos facere præsentia hortantur exempla: et ille, qui nocens est, fato cogente peccavit, et ille, qui *innocens damnatur*, fatali necessitate compulsus severam animadversionis sententiam pertulit.» Agitur videlicet de eis, qui *innocentes damnantur*; cum igitur lacunæ supplendæ causa tale quid querendum sit, quod vocabulo *securitates* maxime sit contrarium, confidenter equidem hunc in modum locum emendo: «*innocentium pericula, nocentium securitates*». Vides iam, quam aptus evadat sensus: *pericula* enim sæpissime, ut passim apud Ciceronem, nominantur *causæ capitales*, quibus innocentes implicari Firmicus affirmat.¹⁾ Ceterum cf. etiam Firm. Matern. II. 20, 13: «*accusationes, pericula* facili definitionis explicatione designas.»

XI.

L. I. c. 7. §. 28:

«Septem milia civium nostrorum in medio foro urbis Romæ Sullana animadversione ceciderunt: mihi crede: nulla vis alia, nullum peccatorum meritum, nulla deorum voluntas, sed factorum necessitas istam multitudinem Sullanis manibus impegit. Quod nunc putas esse iudicium, quem rationis ordinem, ut illa, qui nunquam fuit memor sexus sui, qui ultra commendationem gratiæ puerilis ætatis senex exoletus in aliena ætate flagitia corporis *detinebat*, vitii obsessus Romana gubernaret imperia?»

Pro *detinebat* scribendum certe: *retinebat*. Cf. L. I. c. 4. §. 3: «*animus, qui immortalis est, si a vitii ac libidinibus terreni corporis fuerit separatus ac suæ originis et seminis conscientiam retinens vim suæ maiestatis agnoverit, omnia... facile divina mentis investigatione consequitur.*»

XII.

L. I. c. 7. §. 35:

«Ecce Sulla nefariis cædibus pascitur, ecce tyrannico grassatur

¹⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Közöny*, ann. 1898, p. 4.

imperio nec cupiditates eius potestas aliqua divinitatis impugnat. Quid sentis, quid indicas? Refuta, quod dicimus? Ostende nobis ordinem rerum! Ubi sunt leges, ubi iudicia? Humano et divino sumus semper destituti iudicio, quia omnia hæc, quæ diximus, Sulla commisit impune. Ergo facinora eius, cum tantis cædibus *pascerebantur*, nulla ultricium dearum flagilla castigant?»

Corruptum est *pascerebantur*, primum, quia inepte dicuntur: *facinora cædibus pasci*, deinde, quia coniuventivi imperfectum (*pascerebantur*) cum tempore indicativi præsentis (*castigant*) non bene iungitur. Pro *pascerebantur* scribendum *grassatur*, se. Sulla. Cf. L. I. c. 2. §. 3: «*Scythæ soli immanis feritatis crudelitate grassantur.*» L. I. c. 7. §. 32. (de Sulla): «*Sed forsitan circa solos viros talis est feritatis atrocitate grassatus?*» L. I. c. 7. §. 37. (de Sulla): «*Ille crudelis perfidissimus, quem scimus per omnia crudelitatis genera grassatum.*» L. VI. c. 31. §. 57: «*facient tyrannos crudeles, qui in hominum necibus et in miserorum pœnis crudeli semper feritate grassantur.*»

XIII.

L. I. c. 8. §. 3: «*Sed iam huic nostræ allegationi etiam ipsi, qui contra dicebant, ex aliqua parte consentiunt, dicentes esse quidem quandam vim fortunæ ac fati quam himarmenen vocant, sed huic necessitati disputationis suæ licentia quædam tribuant, quædam contra dicit lex necessitasque factorum et non posse videatur aliquid et posse.*»

Agitur de iis, qui vitam humanam fato solo regi negent. Corruptum est procul dubio *dicit*, pro quo Kroll in editione sua coniecit: *demand*; nos pro *dicit* scribinus: *denequant* et post hoc verbum supplendam censemur coniunctionem *ut*,¹⁾ quo reposito plana fiunt omnia: «*huic necessitati... quædam tribuant, quædam contra denequant, ut lex necessitasque factorum et non posse videatur aliquid et posse.*»

Cf. L. I. c. 8. §. 4: «*an tam inepta disputatione licentia se argumentationis extollit, ut, cum fato animadvertendi quoddammodo licentiam tribuat et totius potestatis concedat imperium, id quod minus est, ei deneget, regendi scilicet hominis potestates.*»

¹⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Közöny*, ann. 1898, p. 5.

L. I. c. 8. §. 7: «datum . . . omnibus animantibus, quæ terrena concretione gignuntur, vivendi tempus propria iudicii dispositione distribuit, ut longiorem vivendi substantiam aliis *deneget*, aliis *largiatur*.»

XIV.

L. I. c. 10. §. 9—10. agitur de diversis hominum formis, quas astrologi compositis stellarum mixturis ac rationibus tribuunt:

«Unde enim se [sibi] singuli propria corporis liniamentatione cognoscunt? Unde filios fratres cognatos, unde cives peregrinos vicinos amicos hospites norunt, si non singulis varios diversosque vultus stellarum potestas adseribit? Consideremus itaque conciliationem generis humani et retractando inveniemus, quam nefaria et quam impia poterant illic scelera committi, si eunctorum una facies populos illos æqua similitudinis formatione confunderet. Ad sororem frater deceptus similitudine quasi maritus intraret traheretque alius *contacti impudentia* alieni iuris uxorem; alii de filio erratica contentionis conflictatione certarent; alii nescirent, qui essent illi, qui sibi paulo ante servierant; alter ingenuis natalibus natus quasi servus ex confusa similitudine obstinato ducentis errore traheretur, nisi uniformem istam colorum similitudinem maxima vultuum dissimilitudo variaret; quæ omnia compositis stellarum mixturis ac radiationibus temperantur.»

Verba *contacti impudentia* corrupta sunt; nam illud *contacti* non est quo referatur, *impudentia* autem hoc loco quid sibi velit, cum de vitiis non de industria, sed fatali quodam errore commissis agatur, nemo colligere potest. At plana fiunt omnia, si scribimus: «traheretque alius *contactam imprudentia* alieni iuris uxorem,» ubi adiectivum *contactam* referendum est ad *uxorem*, *imprudentia* autem est ablativus causæ significatque: non de industria, sed errore deceptus. Ceterum verbum *contingendi* sensu translato significat idem ac *polluere*. Firmicus igitur de adulteris non morum pravitate, sed imprudentia commissis hoc loco disputare voluit.¹⁾

¹⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kônlony*, ann. 1895, p. 3.

XV.

L. II. c. 2. §. 1—3. agitur de duodecim zodiaci signis, in quibus Sol et Luna et quinque planetæ domicilia sua habeant constituta:

«Ex his duodecim signis Sol quidem et Luna singula sunt signa sortiti, ceteri vero quinque planetæ, id est Saturnus Iuppiter Mars Venus Mercurius bina, in quibus singuli imperium habent ac domicilium constitutum . . . Est itaque *Sol et Leo* et in hoc signo habet domicilium et potestatem, Lunæ Cancer. Vide, quam apte quam secundum, ut masculini quidem signi dominus Sol esset, feminini vero Luna.»

Corruptum est *et*, sed corruptela facile sanatur, si pro *Sol et* scribimus *Solis*, ut sensus sit: Leo est Solis, Cancer est Lunæ, id est, Sol possidet Leonem, Luna autem Cancrum, Sol in Leone, Luna in Cancro habet domum.¹⁾

XVI.

L. II. c. 3. §. 4. agitur de altitudinibus et deiectionibus stellarum. Stellæ enim in altitudinibus collocatæ felicitatem, in deiectionibus autem miseriam decernunt. Quaritur nunc, utrum stellæ in domibus suis, de quibus supra l. II. c. 2. disputatum est, an in altitudinibus suis collocandæ sint:

«Hæc ex causa Babylonii ea signa, in quibus stellæ exaltantur, domicilia eorum esse voluerunt; nos autem scire debemus hæc institutione formali omnes stellas melius in altitudinibus suis, quam in domiciliis suis . . .»

Lacuna est in fine. C. l. II. c. 21: «Illud etiam scire nos convenit, quod mediocris est genitura, quæ unam *stellam in domicilio suo constitutam* in principalibus genituræ locis habuerit collocatam; mediis etiam felicitatibus sublevatur, qui duas stellas in domiciliis suis in opportunis genituræ locis habuerit positas; ultra modum felix ac potens erit, qui tres habuerit; prope ad deorum accedit felicitatem, qui quattuor *stellas in domiciliis suis*

¹⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kônlony*, ann. 1898, p. 5. Coniectura mea confirmata est postea testimonio codicis Neapolitani; cf. editionis Skutschianæ tom. II. p. 547.

habuerit *constitutas*. Ultra hunc numerum humani generis substantia non patitur. Qui vero nullam *stellam in domicilio suo* habuerit *constitutam*, ignotus ignobilis et miseris semper actibus erit implicatus.»

Scribendum est igitur loco corrupto: omnes stellas melius in altitudinibus suis quam in domiciliis suis *constituere*. Scriptor enim probare videtur Babyloniorum rationem, qui stellas non in domibus l. II. c. 2. enumeratis, sed in altitudinibus collocandas esse censuerunt, ut domicilium exempli gratia Solis non Leo, sicut l. II. c. 2. legimus, sed Aries esset. Cf. infra l. II. c. 3. §. 6.: «Hæc ex causa Babylonii hæc signa, in quibus exaltantur singuli, domus eorum esse voluerunt, dicentes, Saturni quidem domicilium esse Libram... Solis Arietem.»¹⁾

XVII.

l. II. c. 10. §. 2:

«Aries est signum in cælo masculinum æquinoctiale solstitiale regale, ignitum *ad laniandum*, quadrupes corporale, oculis languidis erraticum, quod a Græcis... consonans indomitum impurum libidinosum.»

Pro *ad laniandum* scribendum putant *lanatum* sive *lanigerum* Kroll et Skutsch; post Græcis lacunam statuunt, quæ mihi sic explenda esse videtur: «quod a Græcis *Crios dictum est*; cf. quæ statim sequuntur infra §. 3: «*Crios* autem ideo a Græcis *dictum est* hoc signum, quod, cum in eo Sol fuerit, inter diem ac noctem quodammodo iudicat, quod *crinein* dicitur, et quod in eo signo inter hiemem positus et æstatem ipse rursus iudicetur.»

XVIII.

l. II. c. 14. §. 1. agitur de octo locis, quæ pertineant ad hominis vitam, spem, fratres, parentes, filios, valetudinem, mortem:

«Nunc ad expositionem eardem locorumque omnium transferatur intentio: nam cum hæc omnia a nobis fuerint diligenter inventa, debemus *singula* hominis, per quæ omnis vitæ hominum

¹⁾ Cf. *Egyetemes Philologiai Közöny*, ann. 1898, p. 5.

substantia dividitur, invenire: sed interim platice. Nam paulo post cum ad libros apotelesmatum venerimus, partiliter ostendemus rationem, qua possint *loca singula* secretis inquisitionibus colligi: debet enim is, qui instituitur, primum platice institui, ut compositus atque formatus secretiora genituræ confidentius consequatur.»

Intellegi non possunt verba: *debemus singula hominis*; scribendum pro *singula* videtur *loca singula*, ut paulo inferius legimus. Hæc sunt enim octo illa loca, de quibus supra diximus, per quæ, ut Firmicus ipse dicit, omnis vitæ hominum substantia dividitur. Scriptor igitur dicere vult se primum generatim de octo locis, deinde partiliter de singulis locis disserturum.²⁾

XIX.

l. II. c. 19. agitur de duodecim locorum potestatibus, §. 11. autem de decimo loco, qui a Romanis medium cælum, a Græcis mesuranema appellatur:

«In hoc loco vitam et spiritum, actus etiam omnes, patriam domiciliumque totamque conversationem invenimus, artes etiam et quidquid nobis artium suffragio confertur: ex hoc loco animi vitia facili ratione perspicimus. Huius loci potestas cum horoscopo... societate coniungitur; *de quadrato* enim ab horoscopo videtur.»

Requiritur adiectivum ad vocabulum *societate* pertinens, quod facile inveniri potest: nam hunc ipsum locum respicit auctor l. II. c. 23. §. 5: «*Quadratum* quoque cum horoscopo diximus *validissima radiationis societate* coniungi.

Scribendum est igitur: «Huius loci potestas cum horoscopo *validissima radiationis societate* coniungitur.»²⁾

XX.

lib. II. c. 29. §. 2: «Antiscia Græcorum sunt nobis magisterio tradita; nam nolo aliquis suspicetur, quod non sit apud Græcos *ipse* tractatus; nam *si* Ptolomæus nullam aliam rationem sequitur nisi antisciorum, et Antiochus, cum dicit, quod enim Libra Arietem

¹⁾ Cf. *Egyetemes Philologiai Közöny*, ann. 1898, p. 6.

²⁾ Cf. *Egyetemes Philologiai Közöny*, ann. 1898, p. 7.

propter terram, quæ media est, non videat, quasi per speculum *quidem* antisciorum rationem attigit; *Dorotheus* vero Sidonius, vir prudentissimus et qui apotelesmata verissimis et disertissimis versibus scripsit, antisciorum rationem manifestis sententiis explicavit, in libro scilicet quarto.»

Hoc loco pro *ipse* cum editionibus veteribus scribendum *iste*; pro *quidem* reponendum esse *quoddam* recte censent Kroll et Skutsch; pro *si* autem scribendum puto *et, quod sequenti et Antiochus* optime respondet.¹⁾

XXI.

L. II. c. 30. §. I. auctor exponit, qualis vita et quale institutum debeat esse mathematicis, id est astrologis:

«Nunc tu, quicumque hos libros legere conaris, cum omnem divinitatis scientiam acceperis et cum nature sacris imbutus atque initiatus sacrati operis . . . disciplinam, ad imaginem te divinitatis similitudinemque forma, ut sis semper præconio bonitatis ornatus.»

Requiritur verbum quoddam. Lacunæ explendæ gratia confer l. I. c. 4. §. II: «Hæc omnia mathematicorum collegit ingenium et computatione sollerti divinæ dispositionis secreta *perdidicit*.»

Scribamus igitur: «sacrati operis *perdidicisti* disciplinam.»²⁾

XXII.

L. II. c. 30. §. 10. (de genere vivendi astrologis conveniente):

«Nunquam nocturnis sacrificiis intersis, sive illa publica sive privata dicantur; nec secreta cum aliquo fabulas conferas, sed palam, sicut superius comprehendit, sub conspectu omnium istius divinæ artis *exere* disciplinam.»

Pro *exere* scribendum videtur: *exercere*, quod habet codex Neapolitanus. Cf. l. IV. c. 11. §. 2: *exercerunt* autem artes aut pigmentorum et aromatum aut lapidum et margaritarum, et

¹⁾ Cf. commentationem meam: *Questiones de Firmico Materno astrologo*, Budapestini, ann. 1889, p. 4.

²⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kolloquium*, ann. 1898, p. 7.

funt frequenter ex ista Lunæ societate tinctorum.» L. IV. c. 14. §. 20: «Si vero in ceteris genituræ locis fuerit ista coniunctio, mediocres in facultatibus facit et qui *artes* metallicas *exercere* consueverint.»

XXIII.

L. III. præf. §. 2—4, agitur de homine ad similitudinem mundi formato, minore quodam mundo, qui Græcè *μικρόκοσμος* dicitur:

«Scire itaque nos principe in loco oportet, Lolliane, deus nostrum, quod ad imaginem speciemque mundi formam hominis ac statum totamque substantiam deus ille fabricator hominis natura monstrante perfecit; nam corpus hominis ut mundi ex quattuor elementorum commixtione composuit, ignis scilicet et aquæ, aëris et terræ, ut omnium istorum coniunctio temperata animal ad formam divinæ imitationes ornaret, et ita hominem artificio divinæ fabricationis composuit, ut in parvo corpore omnem elementorum vim atque substantiam natura cogente conferret, ut divino illi spiritui, qui ad sustentationem mortalis corporis ex cælesti mente descendit, licet fragile sed tamen simile mundo pararet hospitium. Hæc ex causa hominem quasi minorem quandam mundum stellæ quinque, Sol etiam et Luna ignita ac sempiterna agitatione sustentant, ut animal, quod ad imitationem mundi factum est, simili divinitatis substantia gubernetur. Quare illi divini viri atque omni admiratione digni Petosiris et Nechepso, quorum prudentia ad ipsa secreta divinitatis accessit, etiam mundi genituram divino nobis scientiæ magisterio tradiderunt, ut ostenderent atque monstrarent hominem ad naturam mundi similitudinemque formatum isdem principiis, quibus ipse mundus regitur et continetur, perenniter perpetuitatis sustentari *comitibus*.»

Qui sint *comites illi perpetuitatis*, nemo explicare potest. Sed facile emendatur corruptela, si confers l. I. c. 5. §. 11—12: «Ex hoc animo (sc. *ex animo mundi*) hi sempiterni stellarum ignes, qui globosæ rotunditatis specie formati circulos suos orbisque celeri festinatione perficiunt, maiestate divinæ illius mentis animati partem animi ad terrena corpora transferunt et spiritum ex illis *perpetuis animi fomibus* mutuuntur. Hæc ratione immortalis animus in nobis caducam terreni corporis fragilitatem confidentia sue maiestatis exornat, ut ipse auctori suo originique ex aliqua

parte respondeat, qui diffusus per cunctas animantes, quæ terrena conceptione gignuntur, facit, ut *divino animata fomento* perpetua generationis propagatione vivescant. Hoc loco igitur *fomites* vel *fomenta* appellantur partes divinæ illius mentis, quæ omnia animalia sustentat. Quare loco in quæstionem vocato procul dubio scribendum est: «Hominem ad naturam mundi similitudinemque formatum perenniter perpetuitatis sustentari *fomitibus*.»

Firmicus enim hoc loco exponere vult terrena hominum corpora eodem modo, quo universum mundi corpus divina mente sustentetur, partibus sive *fomitibus* divinæ illius mentis sustentari. Partes autem animæ mundi facile possunt *fomites* appellari, cum divinitas ipsa ignea sit natura. (cf. l. I. c. 4. §. 1: «*animus* . . . licet ipse *ignea* sit divinitatis *immortalitate* formatus.»¹⁾)

XXIV.

L. III. c. 1. §. 14. auctor narrat, Saturnum habuisse primum mundi principatum; Saturno Iovem, Iovi Martem, Marti Venerem successisse, ad ultimum vero regnasse Mercurium:

«Ultimum vero tempus Mercurio dandum esse putaverunt, cui se novissime Luna coniungit. Quid hæc potest inveniri dispositione subtilius? Furgatis agrestibus studiis, reperiis artibus disciplinisque compositis per diversos actus humani se generis exacuit intentio, et quia mobile ingenium in homine unum vitæ cursum servare non potest, ex variis institutis moribusque confusis malitiæ crevit improbitas, et vitæ scelerum flagitia gens hominum hoc tempore facinorosis machinationibus et invenit et tradidit. Hæc ex causa ultimum tempus Mercurio esse tradendum putaverunt, ut ad imitationem istius sideris intenta gens plenam malitiæ conciperet potestatem.»

Corruptum esse videtur vitæ. Novissimi editores coniecerunt: *cuncta* aut *vitiata*, Mueller *infinita*. Ego et ad scripturam codicum proxime accessisse et constructioni sententiarum optime satisfecisse mihi videor coniciendo: *ita*.²⁾

¹⁾ Cf. *Egyetemes Philologiai Közöny*, ann. 1895. p. 4.

²⁾ Cf. *Egyetemes Philologiai Közöny*, ann. 1898. p. 7.

XXV.

L. III. c. 2. §. 1. agitur de Saturni stella in cardinibus genituræ collocata:

«Saturnus per diem in horoscopo partiliter constitutus, id est si in ea parte est, qua horoscopus, faciet cum summo clamore edi partum. Erit autem iste, qui nascitur, maior omnibus fratribus, aut, si quis ante eum natus fuerit, a parentibus separatur. Semper autem deus iste per diem in omnibus quattuor cardinibus faciet primos nasei aut primos nutririi *aut eos fratres, qui ante se nati fuerint* . . .»

Enuntiatio ultima propter lacunam mutila est. Sed lacuna ista facile expleri potest, si diligenter perleges l. III. c. 3. §. 2–3: «Si vero per noctem in horoscopi parte fuerit inventus (sc. *Iuppiter*), faciet primum nasei inter fratres vel, *qui ante ipsum natus fuerit, interimit* vel in longinquis eum separavit¹⁾ et constituit regionibus ac locis, ut ipse in paterna domo habeat principatum. Faciet autem bene nutririi et parentes eius in maxima felicitate constituit. Quodsi sic per noctem Iovi posito malivola stella restiterit, omnem paternam ac maternam substantiam dissipabit. Semper autem *Iuppiter* in cardinibus genituræ collocatus aut primos nasei faciet aut *fratres eius maiores interimit*, ut ipse, sicut superius dixi, solus in domo paterna habeat principatum.»

Lacunam igitur sic explenda est: «Deus iste (sc. Saturnus) . . . faciet . . . eos fratres, qui ante se nati fuerint, *interimit*.»²⁾

XXVI.

L. III. c. 2. §. 11. agitur de decretis Saturni in quinto ab horoscopo loco constituti:

«Si vero per noctem istum genituræ locum Saturnus tenuerit, processu ætatis *quantulumcumque domino* partem felicitatis adsignat, virtutem vero eius inconstantem facit, tardum etiam in omnibus actibus hominem et pigrum demonstrat; quosdam autem, si deficiens se ei Luna coniunxerit, facit patrimonium amittere et quicquid ante quæsitum fuerat, misera laceratione deperdere.»

¹⁾ De hæc corruptela cf. infra commentationis huius cap. XXVII.

²⁾ Cf. *Egyetemes Philologiai Közöny*, ann. 1895. p. 5.

Skutsch corruptelam hoc modo sanare conabatur: «quantulumcunque homini paternae felicitatis»; Mommsen scribendum censuit: «quantulumcunque de omni parte felicitatis»; ego facillima mutatione contentus conicio: «quantulumcunque homini partem felicitatis.»¹⁾

XXVII.

L. III. c. 3. §. 2:

«Si vero per noctem in horoscopi parte fuerit inventus (sc. Iuppiter), faciet primum nasci inter fratres, vel, qui ante ipsum natus fuerit, interimit vel in longinquis cum *separavit* et *constituit* regionibus ac locis, ut ipse in paterna domo habeat principatum.»

Corruptum est *separavit* atque etiam verborum ordo turbatus esse videtur; nam *longinquis*, epitheton ad *regionibus* pertinens, a substantivo suo male scernitur. Cf. l. III. c. 2. §. 1: «Erit autem iste, qui nascitur, maior omnibus fratribus, aut, si quis ante eum natus fuerit, a parentibus *separatur*. Semper autem deus iste... faciet *primos nasci* aut primos nutriri aut *eos fratres, qui ante se nati fuerint, interimi.*»²⁾ L. V. c. 5. §. 3: «desertis patriis laribus ad semota et *longinqua loca* fugitivo errore ducuntur » l. VIII. c. 8. §. 2: «qui lares suos ad *longinquis regiones* migrantes... deserant.»

Excidisse videtur igitur tale quid: «vel a parentibus eum *separabit* et in longinquis *constituet* regionibus ac locis.»

XXVIII.

L. III. c. 3. §. 15. agitur de decretis Iovis in septimo ab horoscopo loco constituti:

«In septimo loco Iuppiter ab horoscopo constitutus, id est in occasu pariter, in diurna scilicet genitura, faciet locupletes divites et longae ac beatæ senectutis spatia decernit; sed filiorum locum et coniugis *nocturnus* maxime versat; nem et carissimam et moratam uxorem amittat necesse est, et amati filii vel filiae miseram videbit mortem.»

Procul dubio corruptum est *nocturnus*; nam hoc loco agitur

¹⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kolloquium*, ann. 1898. p. 8.

²⁾ De hac coniectura cf. supra commentationis huius cap. XXV.

de *diurna* genitura; cf. quæ statim sequuntur: «Si vero *per noctem* in eo loco genituræ fuerit inventus, crescente ætate augmenta patrimonii consequitur.»

Pro *nocturnus* equidem scribendum censeo: *in occasu*, ut sensus sit: «dilorum et coniugis locum in occasu maxime versat Iuppiter.» Occasus enim est septimus ab horoscopo locus, qui plerumque infelicitatem hominibus decernit. Cf. l. III. c. 4. §. 21: «Sed et locum coniugis ac filiorum vehementissime persequitur Mars in septimo constitutus loco.» id est in occasu.¹⁾

XXIX.

L. III. c. 3. §. 18. agitur de Iove in decimo ab horoscopo loco constituto:

«In decimo loco Iuppiter ab horoscopo constitutus, id est in imo cælo partiliter per diem, publicorum negotiorum facit principes, faciet *maximorum decem primos* et quibus a populo honores maxima conferantur, claros et qui se velint semper gratia ostentationis exserere, sed in vita luxuriosos reddit.»

Quærendum est, qui sint *maximorum decem primi*, quo loco præterea admonendi sumus *decem primos* apud Firmicum idem ac *decem viros iuri dicundo* significare. Cf. l. III. c. 10. §. 1: «Mercurius cum Iove partiliter in horoscopo constitutus in diurna genitura faciet claros et gloriosos, civitatibus præpositos aut *maximarum civitatum decem primos*, iuridicos.» Ibidem §. 9: «Faciet enim a mulieribus felicitates maximas conferri et faciet publicis muneribus præpositos et populorum aut *civitatum* principes aut *decem primos.*» L. III. c. 6. §. 23: «Interdum *nobilium civitatum* faciet *decem primos.*»

Scribendum igitur loco in quæstionem vocato: «*in maximarum civitatum.*»²⁾

XXX.

L. III. c. 4. §. 4. (de decretis Martis):

«Patrimonia autem eorum, qui sic Martem habuerint, dissipantur. Sed et omnem vitæ substantiam, uxores etiam ac filios amittunt.

¹⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kolloquium*, ann. 1898. p. 8.

²⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kolloquium*, ann. 1895. p. 356.

nec aliquid illis de paterna substantia reservatur, sed et haec prima aetate *deperunt.*»

Numerus pluralis pronominis (*haec*) ad praecedentem numerum singularem (*aliquid*) non bene refertur. Scribendum videtur: «sed et *hanc* (sc. substantiam paternam) prima aetate *deperdunt.*» Cf. l. V. c. 3. §. 29: «Sed et quicquid consecuti fuerint vel a *parentibus* vel ab aliis, facili ratione *deperdent.*» l. V. c. 3. §. 45: «Sed et quicquid susceperint, *deperdent*, et omnem substantiam minuent.» l. V. c. 3. §. 40: «per semet ipsos maximam substantiam consecuti, *hanc* eandem rursus misera dissipatione *deperdunt.*»

XXXI.

l. III. c. 4. §. 14. de decretis Martis:

«Si vero per diem Mars in quinto ab horoscopo loco fuerit constitutus, patrimonium eius labefactabit et domicilium frequenter *mutat* et propter infortunia, quae ei accidunt, peregrinis semper regionibus *immoratur*; erit autem in periculis non modicis constitutus. Si vero sic positum per diem Martem haec mala decernentem Iuppiter aut Venus vel simul cum eo constituti vel de trigono vel de hexagono eum respexerint, luera maxima ex peregrinitatis incommodo consequetur.»

Corrupta esse videntur verba *et... mutat... immoratur*. Concinnitas certe orationis postulat, ut scribamus *ut... mutet... immoretur*; ne post futurum *labefactabit* inepte ponatur indicativi praesens (*mutat... immoratur*) coniunctione coordinativa (*et*) iunctum.

XXXII.

l. III. c. 4. §. 30. agitur de decretis Martis in decimo ab horoscopo loco constituti:

«Quodsi sic constituto Marte, sicut diximus, Iove etiam, sicut ante diximus, in ceteris geniturae cardinibus constituto in his, in quibus diximus, signis et in his partibus Saturnus in alio geniturae cardine fuerit constitutus, erunt quidem reges imperatores, potentes maxime terribiles periculosi, civitatum eversores vel *fabricatores*, sed modicae vitae id est oligochronii.»

Corruptum est *fabricatores*; nemo enim linguae Latinae peritus

dicere potest: *civitatum fabricatores*. Sed plana sunt omnia collato similis argumenti loco, l. III. c. 5. §. 7:

«Si vero Sol in parte horoscopi fuerit inventus et Luna in ceteris cardinibus geniturae vel in anaphoris vel in cataphoris cardinum fuerit inventa, et Mars se nulla illis radiatione coniunxerit, sit vero Iovis stella aut cum Sole in parte horoscopi constituta aut in ceteris cardinibus inventa vel in cataphoris cardinum, ii, qui nati fuerint, reges totius orbis gubernacula possidebunt, *evertentes alias civitates, alias sublevantes.*»

Scribendum est igitur: «civitatum eversores vel *sublevatores.*»¹⁾

XXXIII.

l. III. c. 4. §. 34:

«In duodecimo loco Mars ab horoscopo constitutus, si per diem in hoc loco fuerit inventus, aegritudines maximas decernit et malis vitiis implicat et a servis crebras concinnat insidias et facit talem, cui semper servi nocere desiderent, et *omnibus* eius multiplices per servos spargit infamias.»

Cf. l. III. c. 5. §. 13: «Unde quicumque sic Solem habuerit constitutum, nihil adpetat, ad nullum audeat, cum sciat se sic posito Sole in *omnibus actibus* impediri.» Vide etiam l. III. c. §. 9: Si vero partem medii caeli praecedat aut sequatur (sc. Luna), in proximo tamen loco et vicinis partibus sit posita, duces tribunos administratoresque perliciet; si vero in eodem signo, in quo est medium caelum, placite fuerit constituta, magnos in *omnibus actibus* reddit et vario genere felicitatis ornatos.»

Scribendum est igitur procul dubio: *omnibus eius actibus.*²⁾ Cf. l. VI. c. 13. §. 1: «His a mulierum amoribus malignus sermo *spargit infamiam.*»

XXXIV.

l. III. c. 5. §. 1. agitur de Sole in parte horoscopi constituto:

«Sol in parte horoscopi constitutus difficile fratres dabit; in masculino autem signo constitutus in domo sua aut in altitudine

¹⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kœnig, ann. 1898. p. 9.*

²⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kœnig, ann. 1895. p. 357.*

sua et benivolæ stellæ radiatione coniunctus aut a benivola protectus magnæ nobilitatis largitur insignia. Si vero malivolæ Sole in horoscopo constituto prope radiis accedant, oculorum aciem ex maxima parte desiderat.»

Verbum *desiderandi* hoc loco sensu caret; scribendum: *debilitat*. Cf. l. IV. c. 24. §. 7: «Si Luna cum Marte in horoscopo partiliter fuerit inventa, peregrinam matrem aut debilem monstrat, sed ipsorum aut *oculi debilitantur* aut stomachus.» l. V. c. 4. §. 4 (de Mercurio in domo vel in decano Solis): «Si vero fuerit nocturna genitura, aut mente captos faciet aut *aves linguamque debilitat.*»¹⁾

XXXV.

l. III. c. 5. §. 10. agitur de Sole in signo horoscopi constituto:

«Sed si sic omnes positos, idest Solem in signo horoscopi, Iovem Venerem Mercurium in ceteris cardinibus, Saturnum vero in trigono aut in hexagono aut eodem loco cum ipsis constitutum Mars aliqua radiatione respexerit aut cum ipsis constitutus aut hos omnes de quadrato respexerit aut de diametro se huic stellarum commixtioni coniunxerit, faciet maximos indices, habentes vitæ et necis potestatem, sed fures rapaces et qui res alienas avaro rapiant cupiditatis instinctu. Sed nihilominus hos eosdem post immensam deprædationem vel post maximas rapinas vel post *immensa fortia* exules facit aut biothanatos.»

Corruptum est *immensa fortia*; nam Firmicus non dicit Sole in signo horoscopiposito nasci viros fortibus factis claros, sed commemorat «fures, rapaces et qui res alienas avaro rapiant cupiditatis instinctu.» Huiuscemodi autem hominibus tribuit primum «*maximam deprædationem*», deinde «*maximas rapinas*»; tertio igitur loco procul dubio scribendum est: *immensa furta*, quod præcedentibus optime respondet; nam ut *rapinas* ad *rapaces*, ita *furta* ad *fures* referamus necesse est.²⁾

¹⁾ Cf. *Egyetemes Philologiai Közöny*, ann. 1895. p. 12.

²⁾ Cf. *Egyetemes Philologiai Közöny*, ann. 1895. p. 6. Coniectura mea confirmata est postea testimonio codicis Neapolitani; cf. edit. Skutsch. tom. II. p. 549.

XXXVI.

l. III. c. 5. §. 15. agitur de Sole in tertio ab horoscopo loco constituto:

«Si vero in tertio genituræ loco positus sit, in domo sua vel in domo Iovis vel in domo Veneris vel in domo Mercurii vel in altitudine sua vel in altitudine Iovis vel Veneris vel Mercurii, faciet *religiosos deorum* . . . vel *cultores*, qui simulacra deorum per se facta religiosis consecrationibus dedicent et qui fabricationibus templorum iussu principum vel iudicum præsent.»

Lacuna expletur collatione l. III. c. 5. §. 33: «In nono loco Sol ab horoscopo constitutus *fabricatores deorum facit vel cultores* divinorum simulacrorum vel ornatores deorum vel fabricatores templorum aut hymnologos aut qui laudes deorum cum iactantiæ ostentatione decantent, ex quibus rebus gloriam et honores habebunt.»

Scribendum est igitur loco in quæstionem vocato: *religiosos deorum fabricatores*; pro *cultores* autem utroque loco ex coniectura Krollii scribendum videtur *sculptores*; cf. l. IV. c. 14. §. 20: «aut ornatores aut *sculptores* simulacrorum aut fabricatores efficiet aut in templis sacra carmina precantes.» l. III. c. 9. §. 5: «facient etiam *sacrorum simulacrorum sculptores.*»¹⁾

XXXVII.

l. III. c. 6. §. 3. agitur de Venere in parte horoscopi partiliter constituta:

«In constantibus vero signis et quæ modicæ sunt vocis posita, in nocturna scilicet genitura, faciet multiplici studio veneratores amicos imperatorum, facientes aliquid tale et invenientes, quod ad *venias regias* pertineat; faciet etiam præpositos voluptatum, sed earum, quæ ad delectationem regiam præparantur, accipientes annonas ab imperatore maximas, sic ut ex præstatione annonarum maximæ illis divitiæ conferantur.»

Quid *veniarum regiarum* hoc loco sibi velint, nemo sanus colliget; sed cum agatur de Venere actus decernente necnon de *præpositis*

¹⁾ Cf. *Egyetemes Philologiai Közöny*, ann. 1895. p. 7.

*voluptatum, quæ ad delectationem regiam præparentur (maître de plaisir, ut Galli dicunt), nonne tollitur omnis difficultas, si pro venias scribimus: Veneres? Facient igitur, qui Venere in parte horoscopi constituta nati erunt, tale quid, quod ad amores regum pertineat eruntque in aula regia præpositi voluptatum.*¹⁾

XXXVIII.

L. III. c. 6. §. 4. agitur de Veneris et Saturni coniunctione:

«Sed si sic Venus per diem posita Saturnum ex aliqua parte respexerit, faciet molles, cinædos vel qui se *dulibus* actibus dedant.»

Corruptum est *dulibus*. Cf. I. III. c. 9. §. 7: «Si vero in feminino signo, in horoscopo scilicet, Saturnus et Mercurius partiliter in nocturna genitura fuerint inventi, facient eunuchos vel viros sine semine et qui coire non possint, *turpes* infames impuros impudicissos cinædos.» L. IV. c. 9. §. 7., ubi agitur de coniunctione Saturni, Lunæ et Veneris: «Si vero fuerit minuta luminibus, pravas amorum decernit inlecebras aut impuris et impudicis facit libidinibus implicari aut *turpes actus* adsidua continuatione decernit.» L. IV. c. 12. §. 1., ubi agitur de coniunctione Solis Lunæ et Veneris: «Erunt sane præposteris amorum vitiis obligati aut impuris aut *turpibus cupiditatibus dediti.*»

Pro *dulibus* igitur confidenter conicere possumus *et urpibus*.²⁾

XXXIX.

L. III. c. 6. §. 8. agitur de Veneris decretis:

«In quarto loco Venus ab horoscopo constituta per diem, id est in imo cælo, iacturam maximam patrimonii faciet et assiduas viduitates et tales reddit, qui difficile possint aliquid impetrare. Sed et cum ei Mercurius fuerit partili radiatione coniunctus, adulteros faciet, *frequenter stæmen* propter malas administrationes vel publicas vel privatas proscribi *facit.*»

Sensus loci ita perfectus aptusque est, ut in corruptela nihil præter particulam quandam latere possit. Cf. ibidem §. 17: «In

¹⁾ Cf. *Egyptemes Philologiai Közöny*, ann. 1898. p. 10.

²⁾ Cf. *Egyptemes Philologiai Közöny*, ann. 1898. p. 11.

nono loco Venus ab horoscopo si fuerit constituta in diurna genitura, faciet eum, qui sic habuerit Venerem, assidua cuiusdam dæmonis interpellatione pulsari... *reddit etiam* sic posita Venus somniorum *frequenter* interpretes.» L. III. c. 7. §. 1: «Mercurius in parte horoscopi partiliter constitutus in his, in quibus gaudet, signis, in diurna genitura facit philosophos, grammaticæ artis magistros aut geometras aut cælestia sæpe tractantes aut qui ad hoc spectent, ut deorum possint præsentiam intueri, aut sacrarum litterarum peritos; *facit etiam frequenter* oratores et advocatos.»

Corruptela igitur facillime sanari potest: *frequenter etiam*.¹⁾

XL.

L. III. c. 6. §. 8. agitur de Venere in quarto ab horoscopo loco constituta:

«Si vero per noctem in hoc loco fuerit inventa, processu ætatis *laudes* faciet, magnorum virorum amicos et plenos gratia et decentes, in iuventute vero, id est in prima ætate, honestos quidem et quibus nihil desit, sed vitio quodam mentis implicatos.»

Pro corrupto *laudes* scribendum censeo: *laudos*; laudi enim nominantur homines elegantes atque urbani, quos magni viri, ut Firmicus dicit, id est principes civitatis in amicorum numero habere non dedignantur. Cf. Cic. Fam. VII. 14: «Valde iam *laudus* es, qui gravere litteras ad me dare»; Cic. in Pis. 25: «Nihil apud hunc *lautum*, nihil *elegans*, nihil *expansitum*»; Non. IV. 280: «*Laudam* vitam et *elegantem* colere.»²⁾

XLI.

L. III. c. 6. §. 13: agitur de Venere in sexto ab horoscopo loco constituta:

«Si vero aliena Venus a cardinibus fuerit constituta et malivolæ stellæ in cardinibus constitutam Lunam forti radiatione *possederint*, expositos a parentibus *faciet et statim faciant*...»

¹⁾ Cf. *Egyptemes Philologiai Közöny*, ann. 1895. p. 358. Coniectura mea confirmata est postea testimonio codicis Neapolitani; cf. edit. Skutsch. tom. II. p. 549.

²⁾ Cf. *Egyptemes Philologiai Közöny*, ann. 1898. p. 12.

Requiritur aliquid in fine. Cf. similis argumenti locum I. III. c. 13. §. 2., ubi agitur de Lunæ decretis: «Si vero sic Lunam positam cum malivolis nulla benivola stella respexerit, eos, qui nati fuerint, *faciet exponi aut nulla vitæ tempora decernit et statim faciet interire* aut malum vitæ finem biothanatumque decernit.» Cf. etiam I. IV. c. 9. §. 4.: «Si a Saturno defluens Luna ad Martem se iungat plena luminibus, validudines et vitia decernit et prima inventute *faciet interire.*» L. III. c. 4. §. 39.: «Si vero Lunam crescentem per diametrum vel quadratum viderit, eos qui nati fuerint, *aut statim perimit aut faciet exponi.*» L. IV. c. 13. §. 4.: «Si vero a Mercurio per noctem defluens Luna minuta lumine ad Saturnum feratur, *aut exponi facit* aut squalorem miseræ servitutis imponit aut onus acerbæ captivitatis indicit; etiam maximas validudines aut vitia decernit *aut in prima ætate temporis perimit* aut *facit* aliqua ratione damnari; quodsi nihil horum fuerit, biothanatos *interire.*»

Lacuna igitur aptissime expletur, si scribimus: «*expositos a parentibus facient aut statim facient interire.*»

Deinde valde suspectum est loco laudato illud *possederint*; scribendum esse videtur: *respexerint*. Cf. ibidem §. 15.: «*Sic vero sic positam cum Marte Venerem in his, in quibus diximus, signis aliqua Saturnus radiatione respexerit*; cf. ibidem §. 16.: «*Sed et si Mercurius cum ea fuerit et simul cum Mercurio Venerem in hoc loco positam malivola stella respexerit*; cf. ibidem §. 21.: «*Si vero sic positam Venerem Mars forti radiatione respexerit* et passim alibi.¹⁾

XLII.

L. III. c. 6. §. 17.: «In nono loco Venus ab horoscopo si fuerit constituta in diurna genitura, faciet eum, qui sic habuerit Venerem, assidua cuiusdam dæmonis interpellatione pulsari; faciet autem in templis manere *sordido* et sic semper incedere et qui nunquam tondeant comam, et qui aliquid velint quasi a diis dictum hominibus nuntiare, quales solent esse in templis, qui vaticinari consueverunt; reddit etiam sic posita Venus somniorum frequenter interpretes.»

¹⁾ Cf. *Egyetemes Philologiai Közöny*, ann. 1898, p. 12.

Pro *sordido* scribendum esse *sordidos* nemo non videt; neque enim aliter grammatica huius sententiæ constructio apte restitui potest.¹⁾

XLIII.

L. III. c. 6. §. 23. agitur de Venere in undecimo loco ab horoscopo constituta:

«Et si sic posita Venus conjunctionem Lunæ venientis acceperit, faciet locupletes divites, *maxime potentiores etiam gloriæ* et quibus magnarum potestatum cura mandetur; interdum nobilium civitatum faciet decem primos.»

Cf. I. IV. c. 19. §. 9.: «Si Iuppiter dominus genituræ fuerit, faciet homines magni animi *magna appetentes* et quibus fides semper habeatur et qui ad magnos actus semper *inflentur.*»²⁾ L. V. c. 3. §. 28.: «Erunt sane cordati, doctrina ac sapientia pleni, multis occupationibus dediti et *multa appetentes*, sed et ex his quæcumque assecuti fuerint et patrimonii sui substantiam dissipabunt.»

Verba corrupta igitur hunc in modum possunt sanari: «*in aximæ appetentes etiam gloriæ.*»³⁾

XLIV.

L. III. c. 6. §. 28. agitur de Venere in duodecimo ab horoscopo loco constituta:

«Quodsi in diametro Luna fuerit inventa, faciet infames libidinosos aut puerorum amatores aut ex coitu mulierum *sudarios* facit gravi infamiæ pulsari dedecore.»

Cf. quæ statim sequuntur in eadem §.: «Ex incestis et *stupris* ex ista commixtione graves decernuntur infamiæ; aut enim cum sororibus aut novercis aut filiabus aut fratrum uxoribus coire coguntur, sed nihilo minus ex isto incesto luera illis maxima obvenient et confertur aliquod meritum dignitatis.»

Cum igitur de stupris hoc loco agatur et incestis, pro *sudarios* scribendum esse *stuproso* verisimile est.⁴⁾

¹⁾ Cf. *Egyetemes Philologiai Közöny*, ann. 1895, p. 359.

²⁾ De hac corruptela cf. commentationis huius cap. LXXXI.

³⁾ Cf. *Egyetemes Philologiai Közöny*, ann. 1898, p. 13.

⁴⁾ Cf. *Egyetemes Philologiai Közöny*, ann. 1898, p. 14.

XLV.

Lib. III. c. 6. §. 29., ubi de iis, qui «*ex incestis amoribus gravi pulsantur infamia*», agitur: «*Aut enim, sicut supra diximus, cum sororibus coeunt aut, si alienas a genere, duas tamen sorores stupro sibi cognitae coniungunt aut cum filiabus coibunt aut cum matribus aut cum nuribus aut cum privignorum uxoribus aut circa fratrum uxores vitio libidinosæ cupiditatis ardebunt, [aut matribus] aut cum novercis coibunt aut cum adfinibus aut cum sororibus aut cum sororum filiis.*»

Verba *aut matribus* eicienda esse recte censent Kroll et Skutsch propter præcedens *cum matribus*; nos autem, cum iam initio legamus: «*cum sororibus coeunt*», eiecimus in fine verba *aut cum sororibus*, certe propter sequens *sorum* interpolata.¹⁾

XLVI.

L. III. c. 7. §. 5. agitur de Mercurio in secundo ab horoscopo loco constituto:

«*Facit autem magnis rationibus præpositos, reddit tales, qui facultates regias posita dispositione sustentent et qui omnes redditus regios thesaurosque suæ habeant fidei dispositionique commissos.*»

Kroll et Skutsch pro *posita* coniecerunt *sua*, quod aptum efficit sensum, sed a codicum scriptura longe recedit. Scribendum equidem censeo *propria*, ut sensus idem sit, sed emendandi ratio probabilior.²⁾

XLVII.

L. III. c. 7. §. 13. agitur de Mercurio in sexto ab horoscopo loco constituto:

«*Si vero sic positus coniunctionem Lunæ venientis exceperit, faciet scribas aut iudicem aut auctoritatum aut senatus aut qui cum imperatoribus constituti docendi habeant aliquam potestatem aut qui actus principis sui subeantur dispositionibus suis*

¹⁾ Cf. *Questions de Firm. Mat. astr.*, Budapestini 1889. p. 6.

²⁾ Cf. *Egyetemes Philológiai Közlöny*, ann. 1898. p. 13.

gubernare, præsertim si sic Mercurio constituto Luna aut quæcunque alia stella X. genituræ locum possideat.»

Corruptum est primum *auctoritatum*, pro quo scribendum videtur *civitatum*. Corruptela ex dittographiæ præcedentis aut orta esse videtur.

Hoc loco deinde pronomen illud possessivum *sui* post vocabulum *principis* supervacuum neque Latinum est; tum *subeantur*, quæ est codicum optimorum lectio, nullum habet sensum, quare codices recentiores et editiones veteres *subeant* exhibent, qua tamen coniectura non multum adiuvamur, cum *subeant gubernare* Latine dici non possit. Sed omnis tollitur difficultas collato similis argumenti loco, l. III. c. 12. §. 1: «*In horoscopo Mercurius et Venus partiliter constituti in diurna genitura faciunt scutarios vel protectores imperatorum vel qui proprio exequitu salutem principis servant, aut qui pecunias et thesauros regios suis iubeantur dispositionibus gubernare, et quibus huiuscemodi administrationum officia credantur.*»

Scribendum igitur procul dubio: «*qui actus principis suis iubeantur dispositionibus gubernare.*» Nam eiciendum est post *dispositionibus* pronomen *suis*, quod certe propter corruptelam præcedentem huc irrepsit.¹⁾

XLVIII.

L. III. c. 8. §. 8:

«*In octavo loco ab horoscopo Mercurius cum Sole partiliter constitutus faciet debiles vitiosos et qui facili ratione decipiantur: sed in hoc loco... constituti biothanatam mortem faciunt et decernunt frequentur insanias.*»

Cf. ibidem §. 1: «*Per diem Mercurius cum Sole partiliter in horoscopo constitutus faciet reges duces potentes; si vero per noctem in hoc loco fuerint partiliter inventi, patrem degenerem et ignobilem faciunt.*» Ibidem §. 7: «*In septimo loco ab horoscopo Mercurius cum Sole partiliter constitutus, id est in occasu, si per diem in hoc loco fuerit inventus, faciet ei, qui sic natus fuerit, maximas res potestatesque committi, sed ipsos biothanata morte*

¹⁾ Cf. *Egyetemes Philológiai Közlöny*, ann. 1895. p. 359.

faciet interire. Si vero *per noctem* in hoc loco *partiliter* fuerit *constitutus*, faciet multa perpeti mala, laborantes et cotidiano opere alimenta quærentes et malis semper ac sordidis actibus occupatos.»

Lacuna igitur explenda est hunc in modum: *per noctem partiliter.*

XLIX.

L. III. c. 9. §. 5:

«In quinto loco ab horoscopo Saturnus et Mercurius pariter constituti facient eos, qui sic nati fuerint, frequenter mutare domicilia, et annonæ aut frumentorum aut locorum quorundam præpositos aut gemmarum aut margaritarum aut *aromatum* aut metallorum præpositos.»

Lacunam statuendam censeo post *aromatum*; absurdum enim est de *gemmarum aut margaritarum aut aromatatum præpositis* loqui. Viam emendandi monstrat nobis L. III. c. 12. §. 10, ubi agitur de Mercurii decretis: «Vespertinus vero in hoc loco si cum Venere fuerit inventus, cordatos ingeniosos musicos vel organarios faciet aut tinctores, colorum aut *aromatatum aut gemmarum aut margaritarum mercatores*; faciet quosdam myropolos vel pigmentorum medicinalium inventores; faciet etiam sic positus frequenter *præpositos metallorum*, ut ex his actibus maxima illis facultatum subsidia quærantur.»

Lacuna igitur explenda est hunc in modum: «aut gemmarum aut margaritarum aut *aromatatum mercatores*.»

L.

L. III. c. 11. §. 8:

«Si vero per noctem in VI. vel in XII. ab horoscopo loco Mercurius cum Marte fuerit constitutus, facit multis debitis et multo usurarum fenore implicatos, sed æstus animi et interceptiones facient. Reddunt etiam pigros in omnibus actibus et decernunt maximas accusationes et graves insidias, sed quæ aut a servis aut propter servos *faciant*.»

Sittl verbo *faciant* rectissime signum corruptelæ apposuit et coniecturam editionis Aldinæ (*fiant*) repudiavit. Ego mutatione

levissima scribendum censeo: *accidant*.¹⁾ Cf. L. III. c. 4. §. 14: «Si vero per diem Mars in quinto ab horoscopo loco fuerit constitutus, patrimonium eius labefactabit et domicilium frequenter mutat et propter infortunia, quæ ei *accidunt*, peregrinis semper regionibus immoratur.»²⁾

LI.

L. III. c. 11. §. 16. agitur de Marte et Mercurio in decimo ab horoscopo loco pariter constitutis:

«Sed semper Mercurius cum Marte pariter constitutus in actibus publicis aut in administrationibus aut in occupationibus *constituti*, sed... in ipsis actibus nunquam longis temporum continuationibus perseverant; aut enim impetiti aut accusati amoveantur et frequentur iudiciis adplicantur et falsis interdum accusationibus opprimuntur.»

Cf. L. IV. c. 3. §. 2: «Si vero in ista coniunctione fuerit minuta luminibus (sc. Luna), *faciet adoptari* vel expositos antea postea parentibus *reddi*.» L. IV. c. 7. §. 2: «Si vero ad Mercurium sic positum cum tali testimonio Iovis feratur Luna, *faciet rationibus præponi* fisci... *faciet etiam his* pecuniarum actus adsiduis conversationibus *credi*.»

Lacunæ post *constitutus* et post *sed* sunt statuendæ, *constituti* autem corruptum. Scribendum videtur: *sfaciet* in actibus publicis aut administrationibus aut in occupationibus *constituti*, sed *hi* in ipsis actibus etc.

LII.

L. III. c. 11. §. 18. agitur de Marte et Mercurio in decimo ab horoscopo loco pariter constitutis:

«In Iovis vero domo vel partibus constituti... scelerata ac facinorosa officia tractantes; facient enim *tortores, carnifices, interfectores, delatores, proditores eorum*.»

Confer L. III. c. 11. §. 13., ubi agitur de Mercurio in octavo ab horoscopo loco Marte pariter constituto: «Erunt fures aut

¹⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kôzlöny*, ann. 1895. p. 12.

²⁾ De hoc loco emendando cf. huius commentationis cap. XXXI.

effractores aut qui commendatas sibi res aut fidei suæ creditas obstinatis soleant cupiditatibus abnegare, aut nefariorum facinorum inventores vel executores. Faciunt enim aut *tortores* aut *carnifices* aut *proditores suorum* et ex istis artibus fortunæ ac facultatum sibi maximas substantias comparantes.» Cf. etiam l. V. c. 6. §. 9: «Faciet etiam effractores fures malitiosos... aut *proditores suorum* facit.» l. VII. c. 23. §. 27: «sceleratos latrones periculosos delatores et *suorum proditores* efficiunt.»

Scribendum est igitur loco corrupto: *proditores suorum*.¹⁾

LIII.

l. III. c. 13. §. 5. agitur de Luna in tertio ab horoscopo loco constituta:

«In tertio loco Luna ab horoscopo constituta matrem ignobilem vel aliqua infamiae faciet maculatione pollutam. Si vero in hoc loco cum Iove fuerit inventa, his qui sic eam habuerint, a fiscalibus vel a publicis annonis alimenta suppeditat. Si vero Iove et Luna in hoc loco constitutis Mercurius se aliqua radiatione coniunxerit, antistites faciet cuiusdam deæ vel potentissimæ religionis sacerdotes aut *publicarum... dispositores vel correctores*.»

Cf. l. III. c. 7. §. 3: «Si vero Mercurius sic partiliter in nocturna genitura in horoscopo fuerit inventus, divinos sensibus facit et qui omnia, quæ volunt, facillimis semper rationibus consequantur; reddet etiam honestos moribus et graves, *rationibus etiam faciet præpositos* aut conductionum aut instrumentorum aut vectigalium aut negotiationum aut mensarum et fenerationis negotia tractantes.»

Cf. l. III. c. 7. §. 5., ubi agitur de Mercurio in secundo ab horoscopo loco constituto: «Si vero sic positum Mercurium aliqua Iuppiter radiatione respexerit vel si cum eo fuerit inventus et Luna se illis bona coniunctione sociarit, facit magnis ac famosis locis præponi, sed qui non habeant potentiam principalem, sed in ipso actu alienæ potestati subiaceant. Facit autem *magnis rationibus præpositos*, reddit tales, qui facultates regias sua dis-

¹⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Közlemény*, ann. 1895, p. 7.

positione sustentent et qui omnes redditus regio thesaurosque suæ habeant fidei *dispositionique* commissos.»

Cf. l. III. c. 7. §. 9., ubi agitur de Mercurio in quinto ab horoscopo loco constituto: «Faciet sane negotiosos ac *rationibus publicis* quacunque administratione præpositos.»

Lacuna igitur explenda est hunc in modum: «*publicarum rationum dispositores vel correctores*.»²⁾

LIV.

l. IV. præf. §. 1–2. auctor exponit, cur patrocina causarum deseruerit:

«Patrocina tractantes tenuerunt nos causarum conflictationes et caninæ, ut ita dicam, contentionis iurgiosa certamina, ex quo studio nihil mihi aliud per dies singulos nisi periculorum cumulus et grave onus invidiæ conferebatur; semper enim factiosis hominibus et quos impotentiae delectabat improbitas vel qui avaræ cupiditatis instinctu alienis inhiabant vel qui miseris hominibus ex iudiciorum metu terribiles videbantur, erecta constantiæ confidentia *resistebam*. Hinc mihi malignus livor invidiæ et periculorum procellæ improborum hominum pravis cupiditatibus parabantur. Deservi itaque hoc studium, ne imperitorum et delirorum hominum convalescente consensu pro alienis utilitatibus excubans maximis me insidiis et maximis periculorum discriminibus implicarem; quibus semper et sine intermissione contra me sævientibus et acerba odiorum continuatione certantibus nulla alia ratione *restitutionis quod* liberali animo contemptis forensibus lucris laborantibus hominibus ac varia rerum diversitate sollicitis purum ac fidele patrocinium defensionis exhibui.»

Corrupta sunt *restitutionis quod*, sed facile sanantur hunc in modum: «nulla alia ratione *restiti, nisi quod... fidele patrocinium exhibui*.» Ceterum cf., quæ supra leguntur: «*erecta constantiæ confidentia resistebam*.»²⁾

¹⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Közlemény*, ann. 1895, p. 8.

²⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Közlemény*, ann. 1895, p. 361.

LV.

Lib. IV. præf. §. 5., ubi agitur de utilitate astrologiæ: «Omnia enim, quæ Aesculapio Mercurius *cinhnus* vix tradiderunt, quæ Petosiris explicavit et Nechepso et quæ Abram, Orfeus et Critodemus ediderunt ceterique omnes huius artis *antiscii*.»

Pro *cinhnus* vix scribendum est *Anubusque*, ut iam Teuffel (Hist. Litt. Rom. ed. IV. tom. 2. p. 1026.) rectissime monuit adferens l. III. c. 1. §. 1: «Mundi itaque genituram hanc esse voluerunt secuti Aesculapium et *Anubium*, quibus potentissimum Mercurii numen istius scientiæ secreta commisit.» Est autem hic Anubius Aegyptiorum deus, cui multi, cum Mercurio eum confundentes, stellarum doctrinam tribuerunt.

Corruptum est præterea *antiscii*; nam hoc loco non agitur de doctrina *antisciorum*, ea astrologiæ parte, quæ, quomodo stellæ vicissim umbris se, obscurant, exponit, de qua re Firmicus quoque agit l. II. c. 29. Corruptus est igitur locus, sed facile sanabilis si scribimus: «huius artis *antistites*.»¹⁾ Nam eos ipsos, qui hic commemorantur, hoc nomine Firmicus ornat l. VIII. c. 5. §. 1: «Neque enim divini illi viri et sanctissimæ religionis *antistites*, Petosiris et Nechepso, quorum alter tenuit imperii gubernacula, cum omnia, quæ ad huius artis pertinent disciplinam, diligentissimis ac veris interpretationibus explicassent, hoc, quod nos edituri sumus, invenire potuerunt.» Sciendum denique, Firmico astrologiam esse *divinam scientiam* (cf. l. IV. præf. §. 5.) adeoque sanctam, ut astrologos otiam *sacerdotes* appellaverit. Cf. l. II. c. 30. §. 2. (cohortatio ad astrologum futurum): «Dato operam, ut instituto ac proposito tuo bonorum institutum ac propositum vineas *sacerdotum*; *antistitem* enim Solis ac Lunæ et ceterorum deorum, per quos terrena omnia gubernantur, sic oportet animum suum semper instruere, ut dignus esse tantis cærimoniis omnium hominum testimoniis comprobetur.»²⁾

¹⁾ Hæc mea coniectura nunc confirmatur testimonio Aldine Guelferbytanae; cf. edit. Skutsch, tom. II. p. 552.

²⁾ Cf. *Quæst. de Firm. Mat. astr.* Budapestini, ann. 1889. p. 7.

LVI.

L. IV. c. 1. §. 3. agitur natura hominis:

«Fabricator enim hominis deus cum animal hoc divina ac singulari artificii ratione componeret, immortalis animi divinitatem mortalis ac terreni corporis vinculis obligavit, ut *animus* . . . *intrinsecusque* diffusus et magnæ cuiusdam necessitatis obligatus imperio caducam servientis sibi corporis fragilitatem divinæ potestatis licentia gubernaret.»

Cum sciamus hominem secundum Firmicum Maternum ad similitudinem mundi esse formatum, videamus l. I. c. 5. §. 10., ubi agitur de mente divina universum mundi corpus complectente: «Mens enim illa divina animusque cælestis per omne mundi corpus in modum circuli collocatus et *nunc intrinsecus nunc extrinsecus positus* cuncta regit atque componit.»

Facile est igitur lacunam explere: *animus extrinsecus intrinsecusque diffusus*; nam ut mens divina in corpore mundi, ita animus humanus, pars mentis divinæ, in corpore humano, parte mundi, et extrinsecus et intrinsecus diffunditur.¹⁾

LVII.

Lib. IV. c. 1. §. 6. de Luna: «In posterioribus enim cæli regionibus collocata et terræ imperium ex vicinitate sortita omnia corpora, quæ inspiratione divinæ mentis animantur, cursus sui multiplices varietate sustentans et per signa omnia festina celeritate discurrens et omnibus stellis adsiduis se coniunctionibus socians ex contrariis mixturis et ex disparibus *ea mentis* integra compositi operis substantia mutuata omnia animantium corpora et concepta procreat et generata dissolvit.»

Corruptum est *ea mentis*, nec, quod codices recentiores exhibent, *fomentis* retineri potest. Scribendum est *elementis*, nam secundum Firmici doctrinam corpus hominis ad mundi similitudinem ex quattuor elementis compositum est, ut præfatio l. III. (§. 2.) docet: «Scire itaque nos principe in loco oportet . . . quod ad imaginem speciemque mundi formam hominis

¹⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kolloquium*, ann. 1895. p. 8.

ac statum totamque substantiam deus ille fabricator hominis natura monstrante perfecit: nam corpus hominis ut mundi ex quattuor elementorum commixtione composuit, ignis scilicet et aquae, aëris et terrae, ut omnium istorum coniunctio temperata animal ad formam divinæ imitationis ornaret et ita hominem artificio divinæ fabricationis composuit, ut in parvo corpore omnem elementorum vim atque substantiam natura cogente conferret, ut divino illi spiritui, qui ad sustentationem mortalis corporis ex caelesti mente descendit, licet fragile, sed tamen simile mundo pararet hospitium.¹⁾

LVIII.

L. IV. c. 2. §. 1:

«Si se Luna Saturni adplicaverit stellae et crescens lumine ista se Saturno societate coniungat vel sic ad Saturnum feratur, matri viduitatem aut *mulierum* locorum adsiduos dolores decernit.»

(Cf. l. IV. c. 24. §. 3: «Si Luna cum Saturno in horoscopo fuerit partiliter inventa, faciet primos nasci aut primos nutrirī, sed *matribus miserum pondus viduitatis* imponit aut facit eos in templorum conversationibus detineri et ex necessariis aut ex *muliebribus locis* grave valitudinis discrimen indicit.» Eodem sensu *muliebricia* (sc. loca) apud Tacit. Ann. XIV. c. 60.

Pro *mulierum* igitur scribendum *muliebriciu m.*²⁾

LIX.

L. IV. c. 4. §. 2. agitur de Lunae et Martis coniunctione:

«Si vero diurna fuerit genitura et sic se Marti Luna coniunxerit, omni faciet . . . parte corporis amputatos; aliorum oculis nocet, aliorum stomachum latentium vitiorum continuatione debilitat, quos oligochromos biotthanos facit.»

Cf. l. III. c. 4. §. 10: «Quodsi per diem sic fuerit inventus (sc. Mars), *debilitabit omne corpus*, faciet languidos caducos et qui ex ferro vulnera accipiant, reddet invalidos et quos feminæ semper impugnent, et qui a feminis magnis semper molestiis deterantur.»

¹⁾ Cf. *Quaest. de Firm. Mat. astr.*, Budapestini ann. 1889. p. 8.

²⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kœnig.*, ann. 1895. p. 362.

Cf. etiam l. IV. c. 24. §. 7: «Si Luna cum Marte in horoscopo partiliter fuerit inventa, peregrinam matrem aut debilem monstrat, sed ipsorum aut oculi debilitantur aut stomachus. Si vero fuerit diurna genitura, *toto corpore debilitabit aut partem amputat corporis.*»

Lacuna igitur certissima ratione expleri potest: «omni faciet *corpore debiles aut parte corporis amputatos.*»¹⁾

LX.

L. IV. c. 5:

«Si Luna feratur ad Solem et ei se partili radiatione coniungat in qualicumque schemate, faciet periculosos miseros deiectos ac *miseris facultatibus* et in omni vita humili conversationis deiectione prostratos.»

Pro *miseris facultatibus* scribendum censeo: *miseriis, difficultatibus*. Cf. l. V. c. 3. §. 57: «Sed nec virgines in Piscibus positus Saturnus decernit uxores, et cum in omnibus genituræ cardinibus circumiens fuerit, maximis *difficultatibus* et maximis eos faciet contrarietatibus implicari.» L. V. c. 4. §. 10: «Tunc maximorum discriminum *difficultatibus* implicantur.» L. III. c. 5. §. 2: «cum magnis periculis et impedimentis, magnis pugnis aut *difficultatibus* ducatus imperia potestatesque decernit.»

LXI.

L. IV. c. 7. §. 2:

«Si vero ad Mercurium sic positum cum tali testimonio Iovis feratur Luna, faciet rationibus præponi fisci semper aut populi vel certe tales reddit, quibus *res posita* vel a peregrinis *rationibus* credantur; facit etiam his pecuniarum actus adsiduis conversationibus credi.»

Quid sit *res posita*, quæ sint illæ *peregrinæ rationes*, nemo explicare potest; ceterum in codice Parisino, melioris notæ libro, non *peregrinis rationibus*, sed tantum *peregrinationis* legitur.

¹⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kœnig.*, ann. 1898. p. 14. Mea coniectura nunc confirmatur testimonio codicis Neapolitani, qui habet: «omni faciet *parte corporis debiles aut parte corporis amputatos.*» Cf. edit. Skutsch. tom. II. p. 552.

lacunam *Sittl* statuit post *posita*, sed in libris manuscriptis nullum exstat lacunæ vestigium. Totus locus emendari potest facillima coniectura: «quibus *deposita* vel a peregrinis *nationibus* credantur.»¹⁾

LXII.

L. IV. c. 8. §. 2. agitur de Luna, si ad nullum feratur:

«Verum si sic currens, id est per vacuum, benivolarum stellarum fuerit radiatione conventa, in prima ætate vacuos facit semper et nudos, sed adsiduis facit laboribus fatigari et miseriarum adsiduis rationibus quatit, maximis sudoribus et maximis laboribus *praesidia* quærentes.»

Quid hoc loco *praesidium* sibi velit, l. IV. c. 10. §. 10. docemur: «Erunt aquosis semper atque humidis actibus implicati aut adsiduis peregrinationibus errantes aut peregrinarum mercium gratia navigantes, ut ex ista conversatione *vitae* illis *praesidia* quaerantur.» Cf. l. III. c. 10. §. 10: «In octavo loco Mercurius et Iuppiter partiliter constituti, si in diurna genitura sic fuerint inventi, mediocres in vita facient et qui ex quibusdam inventionibus *vitae* sibi *praesidia* compareat.»

Lacuna igitur latet ante *praesidia* et explenda est vocabulo: *vita e.*²⁾

LXIII.

L. IV. c. 10. §. 3:

«Si vero Luna deficiens in nocturna genitura a Iove defluens feratur ad Martem, *primos*, claros faciet, et si Mars in principalibus geniturae locis fuerit inventus et Luna minuta luminibus in nocturna genitura a Iove defluens feratur ad Martem, faciet iudices duces et quibus summum potestatis credatur imperium.»

Cf. l. III. c. 3. §. 18: «In decimo loco Iuppiter ab horoscopo constitutus, id est in mediæ cælo partiliter per diem, publicorum negotiorum faciet principes, faciet maximarum *civitatum decem primos*³⁾ et quibus a populo honores maximi conferantur, *claros* et

¹⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kœnig.*, ann. 1895. p. 362.

²⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kœnig.*, ann. 1898. p. 15.

³⁾ De hac emendatione cf. commentationis huius cap. XXIX.

qui se velint semper gratia ostentationis excercere.» l. III. c. 10. §. 1: «Mercurius cum Iove partiliter in horoscopo constitutus in diurna genitura faciet *claros* et gloriosos, civitatibus præpositos aut maximarum *civitatum decem primos iuridicos*.» l. III. c. 10. §. 9: «Faciet enim a mulieribus felicitates maximas conferri et faciet publicis muneribus præpositos et populorum aut *civitatum* principes aut *decem primos*.» l. III. c. 6. §. 23: «Interdum nobilium *civitatum* faciet *decem primos*.» l. III. c. 3. §. 1: «Si Iuppiter in primo cardine partiliter id est in parte horoscopi fuerit constitutus... faciet nobiles gloriosos, magnis semper præpositos civitatibus, interdum magnarum *civitatum decem primos*.» l. III. c. 3. §. 1. «Si Iuppiter in primo cardine partiliter id est in parte horoscopi fuerit constitutus... faciet nobiles gloriosos, magnis semper præpositos civitatibus, interdum magnarum *civitatum decem primos*.»

Quare lacuna ante *primos* statuenda et sic explenda est: «*civitatum decem primos*»¹⁾

LXIV.

L. IV. c. 10. §. 4:

«Si vero per diem deficiens Luna et a Iove defluens feratur ad Martem, paternum ac maternum patrimonium dissipat et parentes in prima ætate eius perimit et onus extremæ mendicitatis imponit, aliis vitium acerbi doloris infligit; facit interdum servos, interdum captivos, plerumque biothanatos, præsertim si sic currente Luna Mars in cardinibus fuerit inventus vel si in anaphoris vel cataphoris; tunc enim, quæ diximus, ... eum in his locis constituto Marti Luna ista se societate coniunxerit.»

Cf. l. IV. c. 3. §. 2: «Sed hæc *tunc complentur*, si sic Lunam positam vel crescentem vel minutam Mars de diametro vel quadrato non viderit.»

Lacuna igitur explenda est: «tunc enim, quæ diximus, *compleantur*»²⁾

¹⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kœnig.*, ann. 1895. p. 362.

²⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kœnig.*, ann. 1898. p. 16.

LXV.

L. IV. c. 10. §. 9: agitur de Luna a Iove ad Mercurium defluente:

«Si vero minuta lumine a Iove defluens feratur ad Mercurium, ex litteris vel ex disciplina aliqua aut ex horreis et ex negotiationibus faciet vitæ substantiam vel subsidia quærentes: quidam *hereditates* aliquas *consecuntur*, alii . . . *invenient*, alii *commendatas* sibi *res abnegant*, ut ex ista perfidia patrimonii sibi præsidia comparent.»

Cf. l. IV. c. 12. §. 4., ubi agitur de Luna a Sole ad Mercurium defluente: «Frequenter tamen, si eos Iuppiter trigonica radiatione respexerit, curam civitatis tuitionemque suscipiunt. Erunt autem difficultium litterarum aut sophiæ cuiusdam inventores aut cælestibus religionibus dediti et quibus divinitatis secreta credantur aut absconsarum et incitarum litterarum actibus inhærescunt; alii *absconsas res invenient*, aliis *confertur hereditas*, si tamen alieni fuerint ab his Mars pariter et Saturnus.» Cf. deinde l. IV. c. 14. §. 6., ubi agitur de Luna a Mercurio ad Iovem defluente: «Si vero a Mercurio defluens minuta lumine Luna ad Iovem feratur, aut rationibus præponit aut ex fenore negotiationibus facit esse præpositos aut facit actores et tales, quibus publica vel fiscalia instrumenta credantur, aut ponderibus publicis aut fiscalibus facit præponi aut privatarum litium iudices facit et ex his actibus maxima facultatum incrementa decernit, sed et felicitatis largitur insignia: aliis *hereditates decernit*, alios *res depositas et absconsas invenire* compellit, *apud alios res commendatae remanent* et apud eos sine fraudis vitio perseverant, ut ex istis rebus gloria et substantia illis et magna felicitas comparetur.» l. III. c. 7. §. 17: «faciet alieni patrimonii *heredes* et qui casu *absconsas inveniant facultates*.»

Unde certissima fit emendatio: *alii absconsas res invenient.**)

*) Cf. *Egyetemes Philologiai Közöny*, ann. 1895. p. 9.

LXVI.

L. IV. c. 11. §. 9:

«Si vero sit minuta lumine (sc. Luna) et sic a Marte defluens ad Iovem feratur, faciet publicis quibusdam certaminibus destinatos, sed qui semper præconio bonitatis ornentur; aut gloriosos milites facit et his adsidua felicitatis incrementa decernit et hos eosdem crebris honorum promotionibus *late patet* et variis facit generibus gloriosos.»

Corruptum est *late patet*. Cf. supra §. 8: «Si a Marte defluens Luna plena vel crescens lumine ad Iovem feratur in opportunis genituræ locis, facit duces ducentes exercitum *potentes imperiosos*.» Cf. etiam l. III. c. 4. §. 29: «Si vero in medio cælo per noctem constitutus, in quali diximus signo, conjunctionem Lunæ venientis acceperit (sc. Mars), Iuppiter vero alium genituræ possederit eardinem et ipse nihilo minus vel in domo sua vel in altitudine sua vel in finibus constitutus, *potentes duces ac totius orbis dominos* efficiet.

Pro *late patet* igitur scribendum: *late potentes.**)

LXVII.

L. IV. c. 12. §. 1. agitur de Luna a Sole ad Venerem defluente:

«Erunt præposteris amorum vitiis obligati aut impuris aut turpibus cupiditatibus dediti, servilibus semper studiis et servilibus actibus occupati, *facultatibus niqua* comparantes et per semet ipsos vitæ sibi subsidia maxima quærentes, et qui felicitatis augmenta processu temporis consequantur.»

Cf. l. IV. c. 12. §. 8: «Si a Sole defluens Luna ad Saturnum feratur et sit diurna genitura, patrimonium dissipat, parentes dividit et ipsis miseræ orbitatis indicit incommoda, sed processu temporis ipsis *maximam decernit substantiæ facultatem* et magnarum felicitatum tribuit augmenta et multorum fundamentorum dominia largitur.» l. IV. c. 12. §. 8: «Si vero per noctem a Sole defluens ad Iovem feratur, faciet per semet ipsos sibi *facultatem substantiam comparantes*.» l. III. c. 11. §. 13. (de Mercurio in octavo

*) Cf. *Egyetemes Philologiai Közöny*, ann. 1898. p. 16.

ab horoscopo loco cum Marte partiliter constituto): «Faciunt enim aut tortores aut carnifices aut proditores suorum et ex istis artibus fortunæ ac facultatum sibi maximas substantias comparantes.»

Unde sponte sequitur facilis emendatio: «*facultatis substantiam nimiam comparantes.*»¹⁾

LXVIII.

L. IV. c. 12. §. 5:

«Si vero per noctem a Sole defluens Luna ad Saturnum feratur, orbitatis . . . indicit et patrimonia minuit et malarum peregrinitatum decernit incommoda, facit etiam gravia vitia et graves valitudines aut periculorum gravium et violentorum facit casibus implicari.»

Cf. I. IV. c. 13. §. 13: «Si a Venere defluens Luna feratur ad Solem, parentes acerba dissensione dissociat aut ipsis *onus miseræ orbitatis indicit, patrimonium*²⁾ et vitæ decernit angustias, impuros facit et qui miseris amorum vitiis obligentur.»

Scribendum igitur: *orbitatis onus indicit.*³⁾

LXIX.

L. IV. c. 12. §. 7:

«Si vero per noctem a Sole defluens ad Iovem feratur (sc. Luna), faciet per semet ipsos sibi facultatum substantiam comparantes et qui sint adsiduis peregrinationibus dediti, sed hos in prima iuventute decipit et, cum fuerint eorum *profectu temporis ætatis*, commendationes bonas et *idoneas* decernit *subsidiis facultates.*»

Prima corruptela sananda est hunc in modum: «*profectæ tempore ætatis*;»⁴⁾ cf. I. IV. c. 13. §. 3: «Si a Venere defluens Luna ad Saturnum feratur, si sit ereseens aut plena luminibus et sit nocturna genitura, aut *profectæ ætatis* dabit uxorem aut publi-

¹⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kolloquium*, ann. 1895, p. 10.

²⁾ Corruptum! Emendationem vide infra cap. LXXI.

³⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kolloquium*, ann. 1895, p. 11.

⁴⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kolloquium*, ann. 1895, p. 363.

eam mulierem ad consortium tori-gentilis adducit.» In fine autem scribendum: «*idonea* decernit *subsidiis facultatis*;» cf. I. V. c. 4. §. 17: «tunc consequentur *idonea subsidia facultatum*, quotiescunque Iuppiter post excessum Saturni ad opportuna genituræ venerit loca.» L. V. c. 6. §. 1: «Faciet per semet ipsos *idonea* sibi quærentes *subsidiis facultatum.*»

LXX.

L. IV. c. 12. §. 10. (si a Sole defluens Luna feratur ad Martem):

«Si vero in deiectis locis fuerit ista coniunctio sine benivolæ stellæ testimonio, patrimonium minuit, orbari a parentibus facit, humilitat vitam, vitia valitudines decernit aut certe facit bio-thanatos interire. *Actus* vero aut ex igne aut ex ferro aut ex metallo facit aut tales certe, ut sempiterni laboris continuationibus deterrantur.»

Cf. I. IV. c. 10: «Quodsi in deiectis locis Marte constituto sic ad eum Luna feratur, *ignitas artes* decernit, sed ipsos facit humiles et abiectos et valitudines et vitia et malæ mortis discrimina frequenti ratione decernit.» L. IV. c. 20. §. 2: «Si vero Mars actus decreverit et bene fuerit collocatus et benivolis stellis opportuna fuerit radiatione coniunctus et sit nocturna genitura, dat arma ducatus ac gloriam, licentiam gladii et maximarum potestatum decernit insignia, prout se decreti totius potestas extulerit, aut certe *claras artes* et nobiles *ex igni et ex ferro* facit et quæ ad omnium scientiam famoso nobilitatis indicio perferantur.» L. III. c. 5. §. 28: «Quodsi in septimo genituræ loco vel in quocunque alio cardine solus Sol eum Marte fuerit inventus vel in secundo genituræ loco vel in quinto vel in octavo vel in undecimo, *artes*¹⁾ dabit *ex igne et ferro* et quæ ex alia duritia fabricentur. Sed in cardinibus Sol et Mars pariter constituti perpetua hæc *artificia* decernunt.»

Pro *actus* igitur loco in questionem vocato scribendum videtur: *artes.*

¹⁾ Ex conjectura Krollii pro lectione codicum corrupta: *mart.*

LXXI.

L. IV. c. 13. §. 13., ubi agitur de Luna a Venere ad Solem defluente :

«Si a Venere defluens Luna feratur ad Solem, parentes acerba dissensione dissociat aut ipsis onus miseræ orbitatis indicit, *patrimonium* et vitæ decernit angustias, impuros facit et qui miseris amorum vitiis obligentur.»

Lacunam latere suspicor post *patrimonium*. (Cf. I. IV. c. 12. §. 5 : «Si vero per noctem a Sole defluens Luna ad Saturnum feratur, *orbitatis onus*¹⁾ indicit et *patrimonia minuit* et malarum peregrinitatum decernit incommoda.» L. III. c. 14. §. 4. (de Luna in loco Fortunæ) : «Si in hoc loco posita in nocturna genitura crescens lumine ad Saturnum feratur vel cum ipso sit, paternum ac maternum *patrimonium minuet.*» L. IV. c. 4. §. 3. (de Luna ad Martem) : «si crescens lumine Luna se Marti coniunxerit, *patrimonium minuit*, parentes separat aut interemptis parentibus *orbitatis faciet miseriam fatigari.*» L. IV. c. 12. §. 10 : «*patrimonium minuit, orbem a parentibus facit.*»

Ex loco collato lacuna hunc in modum expleri posse videtur : «*patrimonium minuit.*»

LXXII.

L. IV. c. 14. §. 10. agitur de decretis Lunæ :

«Alii fiunt publici carnifices et quibus publicarum animadversionum officia credantur, aut exceptores personalium causarum fiunt aut qui . . . officia pertractent, aut adiutores fiunt huiusmodi hominum et damnatorum aut carceris publici fiunt ex ista coniunctione custodes.»

Explenda est lacuna. Cf. I. III. c. 4. §. 17 : «Faciet autem (sc. Mars) laboriosos homicidas et sceleratos, reos, facinororum inventores aut *tortores aut carnifices* aut proditores.» L. III. c. 5. §. 26 : «Erunt homicidiis publicis præpositi et *exceptores* earum sententiarum, quæ de *hominum capitibus* proferuntur . . . aut clavicularii aut carceris custodes et quibus publicarum catenarum vincula committantur, aut præpositi carnificum aut *carnifices* . . .»

¹⁾ Ex mea coniectura ; cf. supra cap. LXVIII.

et qui *damnatos homines flagellis lacerare consuerint* et cetera his similia.» L. IV. c. 14. §. 14 : «Aut *tortores enim aut carnifices* aut delatores faciet.»

Scribendum igitur censeo : «qui *tortorum* officia pertractent.»¹⁾

LXXIII.

L. IV. c. 14. §. 16. agitur de stellarum decretis, si a Mercurio defluens Luna in nocturna genitura plena luminibus feratur ad Venerem :

«Alios oratores facit, sed affluentia sermonis . . . alios poetas facit et eos divinatorum carminum auctoritate nobilitat aut in officiis deorum vel in officiis imperatorum adsidua honorum continuatione constituit aut ex personis et commendationibus mulierum aut ex muliebribus quibusdam actibus ad felicitatem et potentiam perducit cum gratia venustatis.»

Cf. I. IV. c. 19. §. 24 : «Si Mercurius genituræ dominus fuerit . . . et si in domo quidem sua fuerit inventus, cum genituræ fuerit dominia sortitus, vel in finibus suis vel in altitudine sua vel in domo Veneris et se sub trigonica radiatione formaverit, faciet *poetas, oratores, affluentia grati sermonis ornatos.*» L. VIII. c. 30. §. 7 : «In XIX. parte Piscium quicumque habuerit horoscopum, erit orator advocatus *affluentia docti sermonis ornatus.*»

Lacuna igitur sic explenda est : «*affluentia sermonis ornatos.*» (Cf. etiam I. V. c. 2. §. 13 : «oratores, sed nobili *affluentia sermonis ornatos.*»²⁾)

LXXIV.

L. IV. c. 16. §. 8 :

«Si vero cum Marte sic, sicut diximus, fuerit inventa (sc. Luna), magnorum malorum decernit exitia ; erunt enim aut . . . secundum signorum naturam biothanati ; sed hæc mala mediocriter mitigantur, si in feminino signo Mars fuerit inventus.»

Cf. ibidem §. 10 : «Si vero per noctem minuta luminibus Saturno retrogrado vel stationem facienti se Luna coniunxerit, magnarum

¹⁾ Cf. *Egyetemes Philologiai Közlöny*, ann. 1898. p. 17.

²⁾ Cf. *Egyetemes Philologiai Közlöny*, ann. 1895. p. 363.

infelicitatum decernit *exitia*;¹⁾ quidam *secundum naturam signorum vel secundum locorum potestatem* biothanati pereunt; sed hæc infortunia ex aliqua parte mitigantur, si in feminino signo Saturnus fuerit inventus.

Facile igitur locum lacuna mutilatum in integrum restituere possumus hunc in modum: «aut *secundum locorum potestatem aut secundum signorum naturam.*»²⁾

LXXV.

L. IV. c. 16. §. 10:

«Si vero per noctem minuta luminibus Saturno retrogrado vel stationem facienti se Luna coniunxerit, magnarum infelicitatum decernit . . . ; quidam secundum naturam signorum vel secundum locorum potestatem biothanati pereunt, sed hæc infortunia ex aliqua parte mitigantur, si in feminino signo Saturnus fuerit inventus.»

Cf. ibidem §. 2: «si enim Iuppiter et Venus istas omnes coniunctiones vel deflectiones, per quas misera hominibus decernuntur *exitia*, bona radiatione respexerint, decretorum malorum et *miserae calamitatis exitia* mitigantur.» Ibidem §. 5: «Si enim fortis eius radiatio fuerit, fortia mala et *magnorum infortuniorum* ei decernit *exitia*; si media fuerit radiatio, *malorum* temperatur *exitium*.» Ibidem §. 8: «Si vero cum Marte sic, sicut diximus, fuerit inventa (sc. Luna), *magnorum malorum* decernit *exitia*.»

Lacuna igitur facillime expletur, si scribimus: «magnarum infelicitatum decernit *exitia*»³⁾

LXXVI.

L. IV. c. 17. §. 6. agitur de loco et efficacia Fortunæ:

«Vide ergo dominum totius signi qui est, et dominum partis istius, id est in cuius stellæ finibus ista pars sit et quo in loco sit uterque dominus signi pariter et partis, eius scilicet partis, in qua

¹⁾ De hac coniectura cf. commentationis huius cap. LXXV.

²⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kolloquium*, ann. 1895, p. 364.

³⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kolloquium*, ann. 1895, p. 364.

locus Fortunæ fuerit inventus, et in quibus genituræ locis sint constituti, an in principalibus id est in cardinibus aut in secundis locis an in deictis . . . et si dominus partis ipsius, id est si dominus finium, in quibus locus Fortunæ fuerit inventus, ipsam partem ex eo loco, in quo est, opportunis radiationibus respicit et si sint ambo invicem sibi cardinaliter *tunc*»

Verba ultima sensu carent. Cf. l. II. c. 29. §. 9: «Si quæ se itaque stellæ in ordinatione genituræ non viderint, querendum est, an *sibi* per antiscium sociata radiatione *iungantur*» l. II. c. 29. §. 1: «Omnia signa *invicem* sibi obligata *iungantur*» l. II. c. 29. §. 2: «Unde omnia *sibi* signa *invicem* vicinitas coniunctionis adsociat; quæcunque itaque integro partium numero iuncto CCCLX partes fecerint, ipsa *sibi* æquata societatis ratione *iunguntur*»

Locus igitur emendandus est hunc in modum: «Et si *sint* ambo *invicem* sibi cardinaliter *iuncti*»¹⁾

LXXVII.

L. IV. c. 17. §. 12:

«Si vero illis tribus, quibus ante diximus, male positus inum cælum et anaphora horoscopi *nondum* benivolarum stellarum præsidio relinquatur, infelix misera et omni malorum erit ista genitura continuatione depressa.»

Cf. l. II. c. 20. §. 4–5., ubi agitur de stellis benivolis et malivolis: «Quemcunque enim locum benivolæ stellæ respexerint . . . omnia quæ querenda diximus, feliciter proveniant. Si vero sine testimonio benivolarum stellarum *solæ malivolæ stellæ* . . . hæc eadem infecerint loca, pro qualitate uniuscuiusque loci omnia, quæ diximus in singulis locis videri debere, crebris infortuniorum calamitatibus cumulant.» Cf. etiam l. IV. 19: «Si ergo malignus fuerit, benivolarum stellarum prosperis radiationibus mitigatur et tota malitiæ mutatur improbitas et, licet sit ad nocendum paratus, ex bonarum stellarum testimonio gratia quodammodo inficitur, præsertim si *omnium benivolarum stellarum* radiatione conventus sit.»

Pro *nondum* igitur scribendum est *omnium*; nam secundum astrologos tunc erit infelix, misera et omnibus malis referta

¹⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kolloquium*, ann. 1895, p. 11.

genitura, si *omnium* benivolarum stellarum praesidio relinquatur.²⁾

LXXVIII.

L. IV. c. 19. §. 5:

«Si Saturnus dominus geniturae fuerit effectus et sit opportune in genitura positus et ei dominium creseens Luna decreverit, faciet homines *inflatos*, spiritu sublevatos, honoratos bonos graves, boni consilii et quorum fides recto semper iudicio comprobetur.»

Corruptum videtur *inflatos*; scribendum fortasse: *inflato* spiritu sublevatos.» Cf. L. IV. c. 19. §. 32: «Si Sol cum domino geniturae hac, qua diximus, fuerit radiatione coniunctus, cum ceteris, quae dominus geniturae dederit, haec etiam a Sole pro naturae suae potestatibus conferuntur. Facit itaque homines *plenos fidei*, sed *inflato* superbiae spiritu sublevatos.» L. V. c. 1. §. 22: «Erunt semper *erecto spiritu sublevati*.»

LXXIX.

L. IV. c. 19. §. 5. de Saturno geniturae domino:

«Corpore erunt modici pallidi languidi, frigido ventre et qui adsidue *reiectare* consueverint et quos semper malignus humor impugnet et quos intrinsecus collectus dolor adsidua ratione disrueat.»

Ante *reiectare* lacuna statuenda et sic explenda esse videtur: *sanguinem reiectare*. Cf. L. IV. c. 9. §. 4: «(Luna) longae ac maximae aegritudinis tormenta decernit et quibusdam eam facit vitiis obligari, sed et mala mortis... discrimen impingitur, ut *adsidue vomens sanguinem* pereat.» L. VII. c. 9. §. 3: «Si Sol in anaphora horoscopi fuerit inventus et Mars eum quadrata radiatione respiciat, *sanguinem reiectans* pater interibit.» L. VII. c. 20. §. 11: «Sed et si Mars et Saturnus diametra se radiatione respiciant, *sanguinem reiectantes* efficiunt.» L. VII. c. 23. §. 4: «aut cruditate aut phthisi aut nigro felle aut *sanguinis reiectione*... faciet interire.»

²⁾ Cf. *Egyptische Philologiei Közöny*, ann. 1895. p. 12.

LXXX.

L. IV. c. 19. §. 6. agitur de Saturno geniturae domino:

«Si vero in Martis finibus fuerit vel in domo Martis vel in domo Lunae fuerit inventus (sc. Saturnus), faciet tristes laboriosos sordidos humiles ingloriosos et qui adsiduis lugubris *tristitia*... sordidentur.» Cf. l. III. 6. §. 25: «In duodecimo loco Venus ab horoscopo constituta si in nocturna genitura sic fuerit inventa, faciet mulierum causa *assiduo tristitiae dolore* cruciari.»

Scribendum est igitur: «qui adsiduis lugubris *tristitiae doloribus* sordidentur.»³⁾

LXXXI.

L. IV. c. 19. §. 9:

«Si Iuppiter dominus geniturae fuerit, facit homines magni animi magna appetentes et quibus fides semper habeatur et qui ad magnos actus semper *insulentur* et qui plus sibi dent, quam patrimonii vel potentiae facultas exposeat, imperiosos et in omnibus actibus suis nobiles gloriosos.»

Pro inepto *insulentur* scribendum videtur *impellantur*; origo mendae ex corrupto *implantur*. Cf. l. V. praef. §. 4: «ad istam nos interpretationem nescioquod *impulit* numen.» l. VIII. c. 10. §. 2: «quos *ad* omne convicium incautus sermo semper *impellat*.» l. VI. c. 30. §. 15: «viros vero *ad* omnia vitia libidinum semper *impellit*.»

LXXXII.

L. IV. c. 19. §. 17:

«Si Venus domina geniturae fuerit effecta, facit homines delectabiles laetos *vocabiles*, adsiduo lusu vacantes, amabiles gratos venustos amatores libidinosos pios iustos et apud quos integra et incorrupta amicitiae necessitudo permaneat.»

Corruptum est *vocabiles*; scribendum fortasse: *affabiles*, quod et praecedentibus et sequentibus epithetis optime respondere videtur. Cf. Cic. De off. l. 31: «Cum in omni sermone omnibus

³⁾ Cf. *Egyptische Philologiei Közöny*, ann. 1895. p. 365.

affabilem se esse vellet ; Corn. Nep. Alcib. I. : *affabilis, blandus* ; Cic. De off. II. 14 : «Difficile dictu est, quantopere conciliet animos hominum comitas *affabilitasque* sermonis.»

LXXXIII.

L. IV. c. 19. §. 22. agitur de Venere genituræ domina :

«Quodsi sic Venere collocata Mercurius aut in domo sua aut in finibus suis aut in altitudine sua aut in domo Veneris aut in finibus Veneris fuerit inventus et sit in opportunis genituræ locis positus, faciet poetas, sed quorum carmina fulgido gratiæ splendore *nobilitas* ; si vero fuerit diurna genitura, decernit quidem nihilo minus paria, sed hæc omnia quantulacunque ratione *debilitat*.»

Recentissimi editores pro *nobilitas* scribendum censent *nobilitantur* vel *nobilitentur*. Sed cf. L. IV. c. 14. §. 16 : «Alios oratores facit, sed affluentia sermonis *ornatos* ;¹⁾ alios poetas facit et eos divinatorum carminum auctoritate *nobilitat*.»

Scribamus igitur etiam hoc loco : *nobilitat*²⁾ (sc. Venus poetarum carmina), quod proxime accedit ad codicum scripturam, Ceterum cf. verba, quæ corruptelam statim sequuntur : «Si vero fuerit diurna genitura, decernit quidem nihilo minus paria, *sed hæc omnia quantulacunque ratione debilitat* sc. Venus. Ut igitur hoc loco non *debilitantur*, sed *debilitat* codices exhibent, ita etiam supra activa verbi forma restituenda est.

LXXXIV.

L. IV. c. 19. §. 29. agitur de Mercurio, genituræ domino :

«Faciet etiam magistros aut grammaticæ artis aut oratoricæ aut philosopharum litterarum interpretes ac magistros et qui omnia negotiationis officia facili ratione pertractent, accipientes pariter ac exhibentes fidele commercium. Erunt sane in omni negotiatione solliciti, utiles et qui substantiæ facultates suis viribus colligant, patres familiæ ab omni luxuriarum sepositi voluptate,

¹⁾ De hæc coniectura cf. commentationis huius cap. LXXXIII.

²⁾ Coniectura mea nunc confirmatur testimonio codicis Neapolitani; cf. edit. Skutsch. tom. II. p. 554.

iusti; sibi vacantes et a conversationis publicæ strepitu separati et qui omnes religiones ac deos cum quadam trepidatione *suscipiant*.»

Corruptum est *suscipiant*; sed plana fiunt omnia, si scribimus levissima mutatione *suspiciant*; verbum enim suspiciendi sensu translato idem fere significat ac *venerari* aut *colere*.¹⁾

LXXXV.

L. IV. c. 20. §. 8 :

«Si enim, quæ periculum facit stella, in bonis locis fuerit inventa vel in his, in quibus gaudet, signis et finibus, et a benivolis respiciatur et in genitura bene sit collocata, discrimen imminentis periculi mitigatur. Si vero aliter fuerit et nocendi licentiam permissa sibi potestate perceperit, facit hominem *inexplicabilium* miseriarum laqueis implicari, ut mors imminens vel periculum nulla possit ratione vitari.»

Corruptum est *inexplicabilium*; scribendum videtur *inextricabilium*, quod aptissime iungatur cum sequente : *laqueis*. Cf. Hor. Carm. III. 5. vs. 31–32 :

Si pugnat *extricata* densis

Cerva *plagis*.

Verg. Aen. VI. vs. 27. (de labyrintho) : «Hic labor ille domus et *inextricabilis* error» et Lactant. Div. inst. III. 17, 17 : «*inextricabiles* errores.»

LXXXVI.

L. IV. c. 21. §. 9. agitur de quæstione, quos actus hominibus Mercurii stella decernat :

«Si Mercurius autem decreverit et fuerit in principalibus locis constitutus, sicut de Venere et de Marte ante diximus, et sit in sua altitudine vel in finibus suis aut in domo sua, omnia pro sua natura decernit ; facit enim aut reges aut iudicibus præpositos aut eis rationes regias credi aut magistros imperatorum, aut his similes actus omni ratione decernit secundum signorum naturam et eorum potestatem, qui *et* testimonium commodarint.

Pro *et* scribendum est *ei* (scil. Mercurio) ; cf. L. III. c. 8. §. 10 :

¹⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kolloquium*, ann. 1895. p. 13.

«praesertim si bonum eis Iuppiter testimonium commodavit,» l. VI. c. 17. §. 2: «et si nullum illis Iuppiter testimonium commodavit.»¹⁾

LXXXVII.

L. IV. c. 21. §. 11–12: de Mercurio actus decernente, cui Mars testimonium perhibeat:

«Generaliter itaque illud scire debemus, quod, quotiescumque Mercurius actum decreverit, si benivolarum stellarum fuerit testimoniis adornatus, gloriam honorumque processus et maximae auctoritatis decernit insignia; contra vero malivolae stellae deiectionem humilitates miseriae infamiasque decernunt; sed in ipsis decretis ex natura stellarum non modica differentia est. Mars enim testimonium perhibens faciet *auctores* audaces periculosos cito mobiles et qui omni ratione fallantur et qui nunquam alicuius potestatis subiungentur. licentia.»

Confer l. IV. c. 21. §. 2., ubi agitur de Marte actus decernente: «Si ergo Mars actus decreverit et bene fuerit collocatus et benivolis stellis opportuna fuerit radiatione coniunctus et sit nocturna genitura, dat arma *ducatus* ac gloriam, licentiam gladii et maximarum potestatum decernit insignia, prout se decreti totius potestas extulerit, aut certe claras artes et nobiles ex igni et ex ferro facit et quae ad omnium scientiam famoso nobilitatis indicio perferantur.» L. IV. c. 19. §. 15: «Quodsi fuerit nocturna genitura et ipse (scil. Mars) in domo Saturni vel in domo Iovis fuerit inventus vel in finibus eorum vel in domo sua vel in finibus suis et quinto vel in XI. ab horoscopo loco constitutus vel in imo caelo vel in horoscopo et deficientem respexerit Lunam vel deficiens Luna dominium Marti decreverit et Iovis stella se cardinibus trigonica radiatione coniungat, faciet *duces* tribunos terribiles ac potentes et qui regiones maximas et multas civitates obtineant.» L. III. c. 4. §. 2: «Si vero per noctem horoscopus in Martis domicilio sit constitutus, in signo scilicet masculino, et in eodem signo id est horoscopo Mars fuerit inventus et Iuppiter cum eo sit partiliter in eodem signo aut solida eum radiatione respexerit, faciet *bellorum duces*, sed quibus omnis committatur exercitus, mortis ac vitae dominos et

¹⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kôzöny*, ann. 1895. p. 13.

quorum adventum civitates semper aut provinciae maxime perhorrescant, felices *fortes graves*.»

Quare pro corrupto *auctores* legendum est *ductores*; Mars enim testimonium perhibens secundum naturam suam duces facit.¹⁾

LXXXVIII.

L. IV. c. 24. §. 11:

«Hæc nos in ultimis libri partibus breviter dixisse sufficiat: hoc enim iste ultimus operatus est sermo, ut omnium praecedentium disputationum et omnium... ad memoriam tuam revocaret effectum.»

Explenda est lacuna. Cf. l. I. I. præf. §. 8: «Ne in istis libris pondus et gratia perfectæ orationis, *tractatus* maximi aut graves firmæque sententiæ requirantur.» L. III. c. 14. §. 10: «Quem *tractatum*, ne quid a nobis prætermissum esse videatur, in quarti libri principii explicamus.» L. IV. c. 25. §. 4: «Sed nos in omni *tractatu* partili debemus omnia ratione tractare.» L. IV. c. 25. §. 5: «Nunc residuus *tractatus* ad quinti libri principia transferatur.» Lacuna igitur explenda est vocabulo: *tractatum*.²⁾

LXXXIX.

Lib. V. præf. §. 6: «Vestri itaque date mihi decreti præsidium et trepidationem animi vestra maiestate *formate*, ne numinis vestri præsidio destitutus ordinem non possim promissi operis invenire.»

Hoc loco scriptor auxilium siderum invocat. Cf. quæ præcedunt: «Vosque peremium siderum cursus, Luna etiam humanorum corporum mater... Sol optime maxime.» Pro *formate* scribendum *firmate*³⁾; cf. l. VIII. c. 1. §. 5: «Considerantes igitur originis nostræ principium et *animum* nostrum *maiestatis* suæ præsidio *roboratum*.»

¹⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kôzöny*, ann. 1895. p. 14.

²⁾ Cf. *Egyptisches Philologisches Kôzöny*, ann. 1898. p. 19.

³⁾ Hanc conjecturam in apparatu critico editionis suæ Skutsch sibi vindicat, sed errat vehementer. Mea est enim emendatio, quam publici iuris feci iam anno 1889. (!) p. 9. commentationis meæ: *Questions de Firmico Materno astrologo*.

XC.

L. V. c. 1. §. 2. agitur de horoscopo in Ariete :

«Sed et ipsum vitii cuiusdam acerbitate debilitat, nomen semper odio persequitur, paterna substantia in statu eodem non perseverat, sed nunc dilapidata dispergitur et rursus dissipata colligitur. Videbitur sane quibusdam ex nimia liberalitate *tutior*, aliis liberalitatis eius *constantia* displicebit, et beneficia sua praestabit ingratis, ut nunquam ei pares gratiae rependantur.»

Corruptum est *tutior*. Cf. I. V. c. §. 8: «Si Mercurius in ipsis partibus fuerit inventus, faciet... sumptuosos *profusos*... et qui sine consilio aut dispositione sumptus suos erogare contendunt.» L. V. c. 4. §. 13: «Erunt sane felices, per semet ipsos felicitatis insignia consecuti, posteaquam patrimonium paternum fuerit amissum. Erunt tamen fortes animo, *profusi liberales* et qui res alienas prava cupiditate desiderant.» I. III. c. 4. §. 1: «plus volentes donare, quam patrimonii ipsorum substantia patitur, ita ut *profusi esse videantur*.»

Pro *tutior* igitur scribendum videtur *profusior*, pro *constantia* cum editione principe¹⁾ fortasse *inconstantia*. Legimus enim ibidem de eodem homine: «Erit sane *mutabilis*.»

XCI.

L. V. c. 3. §. 22. de Saturno in Leone :

«Habebunt sane substantiam ex aliena sibi largitione collatam, sed tantam, ut aliorum possint angustias sublevare. Erunt *liberorum* defensores, laborantibus hominibus semper patrocinia commodantes.»

Corruptum est *liberorum*; nam *liberorum defensores* quid sibi velint, nescio. Agitur certe hoc loco de causarum patronis (*patrocinia*), quare pro *liberorum* scribendum mihi videtur: *libentereorum*. Auctor enim hoc loco eos, qui in genitura Saturnum in Leone habent, tales fieri dicit, qui aliorum miseras angustiasque sublevare sint parati.

¹⁾ Venetiis ann. 1497.

XCII.

L. V. c. 3. §. 35. agitur de Saturno in Scorpione :

«Ipsi vero in prima ætate maximis deliciis nutriuntur, postea vero erunt in angustiis et in *exitu* et in laboribus et in ægritudinibus, et cum magna difficultate et cum magnis angustiis et in magnis laboribus cottidianæ vitæ habebunt alimenta.»

Corruptum est *exitu*. Cf. I. V. c. 4. §. 4. (de Iove in Tauro): «In primis enim temporibus gravi periculorum tempestate quassantur. In *ægritudinibus* enim et in *servitiis* et in *causis* versabuntur.»

Pro *exitu* igitur scribendum fortasse: *servitute*. Cf. etiam I. V. c. 3. §. 50: «erunt *ægritudines*, erunt *causae*, erunt terrores erunt peregrinationes, erunt tales humilitates, ut ad detrimentum captivitatis et *servitutis* veniant, erunt *angustiae* erunt *labores*.»

XCIII.

L. V. c. 3. §. 43. agitur de Saturno in Sagittario :

«Sed nunquam in horoscopo sic habentes Saturnum uxores virgines sortiuntur, et *ternas* semper sortiuntur uxores et habebunt semper adsiduos dolores ex infortuniis filiorum.»

Corruptum videtur *ternas*. Cf. I. V. c. 3. §. 8. (de Saturno in Tauro): «Sed ante XXXII. annos nunquam eos Saturnus ducere patitur uxores, nec *virgines* illis *uxores* dabuntur... *Peregrinas* vero aut *ab aliis stupratas uxores* feliciter sortiuntur.» L. VI. c. 31. §. 41: «Si Mercurius in medio cælo fuerit constitutus et cum eo sint Venus et Saturnus et Iuppiter constituti, *peregrinas* quidem *uxores* decernunt, sed magna divitiarum affluentia copiosos.»

Pro *ternas* igitur scribendum videtur *externas*, i. e. peregrinas.

XCIV.

L. V. c. 4. §. 7. (de Iove in Geminis) :

«Quicumque Iovem in Geminis habuerint, erunt in maximis gloriis et potestatibus, in amicitiiis *gratia noti* semper ornat, et cum multa quæsierint, hæc eadem rursus amittunt, et vita eorum assidua commutatione variatur.»

Corrupta sunt verba *gratia noti*. Cf. I. V. c. 4. §. 10: «Fune

plurimis hominibus imperabunt, tunc omnium adversariorum superatur improbitas, tum *notitiam* eorum felix sublevat fama. L. V. c. 4. §. 12: «Cum enim Iovem in Leone postium trigonica Saturnus radiatione respexerit, tunc *potestates tunc glorias tunc notitias* tunc potentium amicorum praesidia consequuntur.» L. V. c. 4. §. 17: «Tunc iungit eos aut potentibus viris aut ducibus aut regibus, tunc *notitia* tunc nobilitas decernitur.» L. V. c. 4. §. 22: «Tunc enim gradatim omnia prospera pro locorum potestate decernit, tunc *notitiam tunc gloriam tunc potentiam tunc potestatem.*» L. V. c. 2. §. 19: «faciet claros nobiles et qui populari *notitia* semper ornentur.» L. VI. c. 4. §. 6: «facient homines claros *notitia* nobilitatis ornatos.»

Scribendum igitur: «in amicitiiis *grati ac notitiis* semper ornati.»

XCV.

L. V. c. 4. §. 18. (de Iove in Libra):

«Habebunt ex uxore et filiis laetitiam, sed cum primum fuerint infortuniis fatigati, et in omnibus causis pro ipsis sententiae proferruntur, sed, si sine consortibus litigarint. Tunc enim prosperos habebunt eventus in omnibus, si ab omni *commutationis* fuerint consortio separati.»

Pro corrupto *commutationis* scribendum videtur *coniunctionis*. Cf. I. I. c. 9. §. 7: «Quaecunque igitur gens hominum illi adiacet zonae, quae sempiterna adustione ignis incenditur, licet sit sub eius zonae partibus collocata, quae ex composita moderatione formata est, ad fingendos tamen colores hominum ignem sibi ex vicinae *societatis coniunctionibus* mutuatur.» L. IV. c. 1. §. 4: «ut animus et corpus pari necessitatis ratione *coniuncti* et invicem se propriae naturae potestatibus ac viribus sustinentes hominem divina ac terrena *coniunctionis societate* compositum integra specie ac forma perfecti operis explicarent.»

XCVI.

Lib. V. c. 6. §. 1. de Luna:

«Si vero fuerit diurna genitura, faciet laboriosos peregrinos,

et quorum vita frequenti periculorum continuatione quassetur, aut valetudines et vitia cum acerbo dolorum cruciatu *emergit.*»

Pro *emergit*, quod hoc loco sensu caret, scribendum censeo *decernit* (sc. Luna), quod verbum saepissime apud Firmicum tali sensu usurpat. Ceterum confer, quae statim aequantur (de Luna): «Sane in nocturna genitura si in domo sua vel in decano posita IX. ab horoscopo tenuerit locum, felicitatem divitias gloriam principatum cum maxima potestate *decernit.*»¹⁾

XCVII.

L. VI. c. 15. §. 18. de Saturno et Mercurio diametris:

«Sed inefficaci artis suae studio semper invigilant et vultum eorum tristitia severitatis semper exasperat et erecto superbiae spiritu sublevantur. Sed hi ipsi varia sollicitudinum per dies singulos *audias generant*, et fratribus suis aetatis gradu praeferrunt.»

Pro corruptis verbis *audias generant* scribendum videtur: *adeunt genera*, ut hoc loco *sollicitudines adire* eodem sensu ponatur, quo apud Ciceronem passim: periculum adire, periculum capitis adire, inimicitias adire, aut apud Cornelium Nepotem: labores et pericula adire. Contrario sensu legimus apud Tibullum: I. I. eleg. 5. vss. 39—40:

Saepe aliam tenui: sed iam cum *gaudia adirem*.

Admonuit dominum deseruitque Venus. Cf. Firm. Matern. I. III. c. 4. §. 6: «*Adeunt* autem simili modo *pericula.*»

XCVIII.

Lib. VI. c. 22. §. 5:

«Si Saturnus et Mars unum hospitium partis acceperint, et in eodem loco pariter constituti aequabili societatis potestate iungantur, si in opportunis geniturae locis fuerit ista coniunctio, mores hominum aequabili gravitatis moderatione componit et omnes animi impetus mansuetis temperationibus mitigat. Martis enim inconsulta temeritas et *ardoris* improbitas et inflammatis caloribus *ardor* impatiens coniuncto sibi Saturni frigore temperatur.»

¹⁾ Cf. *Quaest. de Firm. Mat. astr.* ann. 1880. p. 10.

Pro *ardor* propter præcedens *ardoris* tautologiæ evitandæ causa scribendum censeo *fervor*; cf. lib. VIII. c. 11. §. 4: «Si vero in occasu hoc sidus fuerit inventum, aut nimio *fervere aestuum* aut angustiis præsidiorum aut incursione turbabuntur.»

XCIX.

L. VI. c. 26. §. 1. (de coniunctione Veneris et Mercurii:

«Docti etiam sermonis simul positi ornamenta decernunt, ut docta institutione sermo formatus audientium aures grata *tolleratore* semper illiciat, aut musici carminis modos tradunt et præclaram poetiæ disciplinam.»

Pro corrupto *tolleratore* scribendum fortasse *titillatione*. Cf. Cie. De fin. I. I. c. 11. §. 39: «Nam si ea sola voluptas esset, quæ quasi *titillaret* sensus, ut ita dicam, et ad eos cum suavitate afflueret et illaberetur, nec manus esse contenta posset nec ulla pars vacuitate doloris sine iucundo motu voluptatis»; Cie. De off. II. 18. «Multitudinis levitatem voluptate quasi *titillantes*»; Cie. De nat. deor. I. 40: «voluptates, quibus quasi *titillatio* (Epicuri enim hoc verbum) sensibus adhibetur.»

C.

L. VI. c. 29. §. 14:

«Si Luna in aliquo cardine constituta Mars in diametro positus . . . vel in eadem parte fuerit inventus vel *IRI penalis* cardine æquata partis radiatione respiciat, Iuppiter vero in VI. ab *IRI poloso* vel in XII. cum Luna fuerit inventus, tam diu vivit, qui natus fuerit, quam Luna cum Iove fuerit inventa.»

Ex ratione astrologiæ facilis atque certa est emendatio; scribendum enim: «vel *horoscopum ex alio* cardine æquata partis radiatione respiciat, Iuppiter vero in sexto ab *horoscopo loco*¹⁾ vel in duodecimo cum Luna fuerit inventus.» Scilicet *horos-*

¹⁾ Has emendationes sibi vindicat in a paratu critico editionis recentissimæ Ziegler, Krollii et Skutschii in Firmico edendo socius. Sed ego has coniecturas publici iuris feci iam anno 1889. (!) p. 15, commentationis meæ: *Quæstiones de Firmico Materno astrologo*, nisi quod in prima corruptela sananda scripsi: *in alio*, pro quo Ziegler recte scripsit: *ex alio*.

copus in libris manuscriptis compendiose (TRIPVS) scribitur, ex quo diversissimæ oriuntur corruptelæ.

CI.

Lib. VI. c. 29. §. 19:

«Si vero uxor et maritus in genituris suis in eodem signo Lunam habuerint collocatam, vel si Lunam viri Iuppiter mulieris prospera radiatione respiciat, aut rursus mulieris Lunam viri Iuppiter simili radiatione respexerit, vel si utriusque genituræ Luna a trigonica radiatione iungatur, amor ipsos pari caritatis vinculo copulatus æquabili semper desiderio cupiditatis sustentat.»

Corruptum est a ante *trigonica*. Hoc scilicet loco admonendi sumus in libris manuscriptis sæpe non nomina, sed notas stellarum scribi ita, ut etiam casibus obliquis pro Iove nota astrologica ꝥ ponatur, quæ neglegenter et minute scripta facile cum a littera confunditur. Prona est igitur coniectura: «si utriusque genituræ Luna Iovi trigonica radiatione iungatur.» Cf. I. III. c. 1. §. 6: «in masculino signo (Mars) collocatus Soli trigonica se radiatione coniungit»; I. III. c. 2. §. 19: «si tamen (Saturnus) se trigonica Iovi radiatione coniunxerit.»¹⁾

CII.

L. VI. c. 29. §. 21. (de Venere in terreno signo inventa):

«Sed si sic posita Venus in matutino ortu fuerit inventa, in *prima ætate* constitutis infortunia viduitatis indicit. Si vero in vespertino ortu fuerit inventa, . . . ætate viduitatis decernuntur incommoda.»

Lacuna sic explenda videtur: *profecta ætate*, quod opponitur præcedenti: *in prima ætate*. Eadem antithesis I. IV. c. 12. §. 7: «sed hos in *prima inventute* decipit et cum fuerint eorum *profectæ tempore ætates*,²⁾ glorias commendationes . . . et idoneas decernit substantiæ facultates»; I. III. c. 3. §. 19: «quicquid ei in *prima ætate* dignitatis vel honorum vel divitiarum colla-

¹⁾ Cf. *Quæst. de Firm. Mat. astr.* Budapestini ann. 1889. p. 16.

²⁾ De hac coniectura cf. commentationis huius cap. LXIX.

tum fuerit, totum *in vita posteriore* minuitur ac dissipatur,» l. VIII. c. 26. §. 10: «cui augmenta felicitatis *profecta aetate decernantur.*»

CIII.

L. VI. c. 29. §. 23:

«Si nuptialis signi dominus in feminino signo constitutus occasum vel medium caelum possederit, virgines latenter *stupra . . . cupiditate* compellit. Sed struprorum genera pro stellarum varietatibus invenimus. Nam si Saturnus nuptialis signi dominus fuerit inventus, aut a patre aut a patruo aut a vitrico stuprum virgini preparatur, aut a sene aut a servo.»

Lacuna ita explenda esse videtur: «virgines latenter *stupra sectari prava cupiditate* compellit.» Cf. l. VI. c. 26. §. 3: «Tunc enim puerorum mulierumque concubitus aequabili cupiditate desiderant et ultra modum *stupra* cum maxima animi delectatione *sectantur.*» l. IV. c. 6. §. 4: «Si vero in mulieris genitura sic Luna feratur ad Venerem, erit invidio stridore semper impatiens et quæ ad promiscuas libidines *pravis cupiditatibus* erigatur. Aut enim cum fratribus aut cum filiis coit aut cum filiis fratrum aut *patruis* suis.» l. V. c. 5. §. 6: «Erunt sane in venereo coitu libidinosi et qui aliena matrimonia *prava mentis cupiditate* corrumpant.» l. VI. c. 24. §. 6: «Quodsi hos omnes Venus aliqua radiatione respexerit, ad puerorum amores *prava cupiditate* mentis impingit.» l. VI. c. 25. §. 6: «id totum etiam uxori ad simile studium voluptatis mariti errantis peccata commendent, ut et ipsa faciat, quicquid maritum facere *prava cupiditate* cognovit, ut adulter maritus suis magisteriis imbutam *adulteram* faciat uxorem.» l. VI. c. 30. §. 16: «Si vero fuerit mulieris ista genitura, meretricem prostituti pudoris efficiet, et quæ corpus suum *pravis libidinum cupiditatibus* tradat.»

CIV.

Lib. VI. c. 30. §. 16:

«Si vero sine testimonio Iovis Venus fuerit cum his inventa, omne vitium impudicæ impuritatis indicitur. Tunc viri spontanea furoris *ad horam* muliebria patiuntur, tunc impuro honore ardorem vitiosæ libidinis exsequuntur.»

Pro *ad horam* scribendum cum editionibus veteribus: *adhortatione*; pro *honore* autem scribendum censeo: *ore*; cf. de admodum simili stellarum coniunctione l. VII. c. 25. §. 3: «Si Mercurius et Venus pariter in XIX. parte Arietis sint positi, *impuros ore* periciunt.» Eadem autem, quæ hoc loco, vitia una commemorantur l. VIII. c. 4. §. 10: «In istis partibus, quæ sunt in ore Capricorni, si quis habuerit Lunam, licet sit illa benivolaram testimoniis adornata, *impuros ore* viros faciet *muliebrum libidinum* labe pollutos.»¹⁾

CV.

L. VI. c. 30. §. 22:

«... talis erit orator, ut in modum fulminum dictorum eius sententiæ proferantur, ut pro arbitrio eius multitudinis animi aut quiescentes excitentur aut incensi facile mitigentur. Talia etiam erunt eius dicta, ut hæc ad augmentum et ad nutrimentum ingenii sui posteritas contentiosa animositate perdiscat. Talis orator *apud* Macedonem Philippum non armorum vi, sed orationis licentia persequabatur, et ut manifestius explicemus: hæc genitura divinum Demostheni inspiravit ingenium.»

Lacunam post *apud* statuendam esse facile apparet. Explenda ea videtur hunc in modum: «*apud Athenienses.*»

CVI.

L. VI. c. 31. §. 10:

«Venus cum Saturno in horoscopo constituta, in quocunque signo in quibuscunque partibus posita *genitura*, licentia potestatis aut meretricis publicas aut protractæ ætatis decernit uxores, præsertim si nulla illos Iuppiter radiatione respiciat.

Pro *genitura* scribendum *genituras* (genitivus!); intellege: «Venus... in quibuscunque *partibus genituras* posita.» Habet enim *genitura* sive horoscopus quattuor *cardines* sive *partes*; cf. l. II. c. 15. §. 1: «In *genituris cardines* sunt quattuor, ortus, occasus, medium caelum, inum caelum, quæ loca a Græcis solent appellari his nominibus: anatole, dysis, mesuranima, hypogeon.

¹⁾ Cf. *Quæst. de Firm. Mat. astr.* Budapestini ann. 1889, p. 11.

Ortus est *pars horoscopi...* etc. l. II. c. 21: «qui duas stellas in domiciliis suis in opportunis geniturae locis habuerit constitutas.»

CVII.

l. VI. c. 31. §. 20:

«Si Luna in medio caelo fuerit inventa et cum ea Mars et Saturnus constituti aequata partium societate iungantur, aut sequestres aut ministros turpium libidinum facient, ut ... *quaestum* vitae illis praesidia comparentur.»

Post ut lacunam statuendam, *quaestum* autem corruptum esse puto. Scribendum videtur: *miserio quaestu*. Cf. l. VI. c. 31. §. 79: «Si in medio caelo Mars et Saturnus et Venus aequata sint partium societate coniuncti et his quartus Mercurius testis accedat, meretrices efficiunt, quae detrimento mundinam pudoris et prostituti corporis gratia *miserum quaestum* per dies singulos querant.»

CVIII.

l. VI. c. 31. §. 38:

«Si Venus in Capricorno constituta fuerit et diametra Saturnum radiatione percutiat, facit tales, quos uxores suae omnibus generibus exsecrantur, et corpora eorum hireini odoris tristem illuviem desudatis gravibus humoribus evaporant. Erunt etiam hi ipsi *execrati* coitu et ex veneriis libidinibus semper infames, et tales qui promiscuae libidinis vitiosos concubitus proiecta mentis cupiditate desiderant.»

Pro *execrati* scribendum videtur *nefario*. Cf. l. IV. c. 6. §. 3: «Sed semper Luna in omni orbis sui figuratione si feratur ad Venerem, facit praeposteris *amorum vitis* implicatos et qui ob hoc adsiduis pulseantur *infamiis*, impuros *libidinosos* et circa amores mulierum *immodica* semper *cupiditate* flagrantes et quos *ad nefarios coitus* incesta cupiditas semper incendat.»

CIX.

l. VI. c. 31. §. 49:

«Si Mars et Luna pariter inventi in horoscopo sint constituti,

et his sic positus Mercurius medii caeli possederit partem, et Saturnus in occasu positus illos diametra, Mercurium vero quadrata ratione respiciat, filios in tenera constitutos aetate et adhuc in sinu nutricum vagientes *satis* immaturis facient casibus interire.»

Corruptum est *satis*. Cf. l. I. c. 8. §. 6: «ille iam pubescentis aetatis et iam ad omnes vitae actus... integra magisterii institutione compositus *martis* *repentino casu* subtrahitur.» l. III. c. 5. §. 7: «valetudines et vitia decernuntur et *casus mortium*.» l. VI. c. 31. §. 50: «Si Mercurius in imo caelo fuerit constitutus et ei Mars Saturnus et Venus aequata partium societate iungantur, *facient* sic positi filios ante conspectum patrum *miseris et acerbis mortium necessitatibus* interire.» l. VI. c. 31. §. 52: «masculos filios *miseris mortium faciunt necessitatibus* interire.»

Pro *satis* igitur scribendum: *mortis*.

CX.

l. VI. c. 31. §. 54:

«Si Venus fuerit in horoscopo partiliter constituta et Saturnus in imo caelo positus Veneri quadrata radiatione iungatur, faciunt homines templorum obsequiis deputatos, qui latentis divinitatis instinctu mutato mentis ordine et *instantis* religionis potestate possessi, instantibus hominibus futura praedicant, ut illis ex ista conversatione quotidianae vitae augmenta quaerantur.»

Corruptum est *instantis*; scribendum: *instigantis*. Cf. l. VI. c. 25. §. 3: «Sed hi futurorum ordinem *divina mentis instigatione* perdiscunt. Erunt sane religiosi iusti cultores deorum, frequenter antistites.»

CXI.

l. VI. c. 31. §. 56:

«Si Mars fuerit in horoscopo constitutus, et Luna aut ad Martem feratur aut ab eo defluat, vitae humilitatem gravia validitudinis vitia et acerba periculorum discrimina et miserae calamitatis incursum ex ista conjunctionis societate *iunguntur*. Sed et si in occasu Mars fuerit inventus et ab eo defluat Luna, haec eadem simili ratione perficiunt.»

Corruptum est *iunguntur*. Cf. l. VI. c. 15. §. 12: «Si Saturnus

et Mars diametra se radiatione respexerint . . . aliis *acerbae volutadinis discrimen infligunt*» L. VI. c. 31. §. 6: «In solidis vero signis constituti (sc. Luna et Mars et Mercurius) famosos domorum effractores efficient, sed qui armati gladio quiescentibus hominibus et patrimonii iacturam et *vitae discrimen infligant*».

Pro *invigantur* igitur scribendum: *infligunt*.

CXII.

L. VI. c. 31. §. 72:

«Si in quinto ab horoscopo loco Mars et Mercurius fuerint collocati, et hos Saturnus superior effectus quadrata ratione respiciat, aut si cum ipsis positus aequata sit partium societate coniunctus, falsarios facient aut qui pecunias publicas flaturarum adulteris artificibus imitentur. Si vero his sic positus aliquo consensu adnat Luna, *in posteris* latrones homicidasque perficient.»

Corruptum est *in posteris*. Cf. l. III. c. 3. §. 15: «In octavo loco Iuppiter ab horoscopo constitutus . . . facit etiam ignobiles et stultam iactantes animositatem, *praeposteros* et quorum furor ad insaniam procedat.» L. V. c. 2: «Mars . . . facit malos malitiosos malignos . . . crudeles temerarios et qui nullis humanitatis rationibus mitigentur, clamorosos impudentes, furore *praeposteros* . . . carnifices et qui omne facinus nefario mentis ardore concipiant.»

Pro *in posteris* igitur scribendum videtur: *praeposteros*.

CXIII.

L. VI. c. 32. §. 13. (de loco patris in signo Martis):

«Si vero fuerit nocturna genitura et Iuppiter aut Venus locum patris aut matris prospera radiatione respiciant, haec quae diximus ex parte aliqua mitigantur, et facit patrem erectum militarem severum, quem semper arma ferrumque debent, et pro mensura geniturae . . . aut ducem reddit.»

Lacuna statuenda est post *geniturae*. Cf. l. III. c. 11. §. 18: «In Martis vero signis aut in partibus constituti *pugnaces, amatores armorum, milites* venatores . . . reddunt.» L. IV. c. 4. §. 3: (de Luna ad Martem): «Largitur autem artes, quae aut ignem tractent semper

aut ferrum, alios milites facit» L. I. c. 7. §. 35: «Paulus imperator *militi* (sc. gregario!) Mario promittebat imperia.»

Duci pro mensura geniturae optime opponitur *miles*, sc. gregarius. Lacuna igitur sic explenda esse videtur: *aut militem*. Eadem antithesis apud Tibull. l. 1, vs. 75: «Hic ego *dux milesque* bonus.»

CXIV.

L. VI. c. 38. §. 6:

«Si Mercurius temporum dominus fuerit effectus, ex decennio suo Veneri VIII deputat menses. Cum itaque Venus deputatum sibi a Mercurio tempus acceperit, bona commoda ex assidua felicitate decernit, securitatem vel *tota quiete* commoda, luera pro mensura geniturae.»

Corruptum est *tota quiete*; scribendum fortasse: *tutae quietis*. Cf. l. VI. c. 38. §. 3: «Si Mercurius temporum dominus fuerit effectus, ex decennio suo Iovi XII deputat menses. Cum itaque Iuppiter deputatum sibi a Mercurio tempus acceperit, tempus quidem *quietum* et ab omni negotiorum strepitu separatum decernit, sed in hoc ipsa *quiete* maxima laudis commoda.»

CXV.

L. VI. c. 40. §. 3:

«Nunc qui primis caerimoniis initiati ad ipsum secretorum limen accessimus, intento animo reliqua debemus audire, ne in fastidio auribus constituti et ista respuentibus dicta *errantium* tractatum *perentes* sententias ingeramus.»

Sensus est: ne fastidiosis auribus, quae ista dicta respuunt, ingeramus sententias tractatum horum. Quod ad verbum ingerendi adinet, simile quoddam legimus l. VII. praef. §. 1: «Patiuntur enim haec omnia iacturam, cum perditis ac desperatis animis ingeruntur.» Sed corruptum est *errantium*, pro quo scribendum censeo *veneranda* ex l. VII. praef. §. 3: «ne haec *veneranda* commenta profanis vel imperitis auribus intrentur, sed his, quos animus incorruptus ad rectum vivendi ordinem casto ac pudico praesidio mentis ornavit.» L. VII. praef. §. 1: «nec secretarum disputationum *veneranda* commenta imperitis aliquando auribus

intimari.» L. VIII. c. 33. §. 3: «ne veterum *veneranda commenta* sacrilegis quodammodo editionibus polluamus.» L. IV. c. 3. §. 1: «Si Luna se Iovis adplicaverit stellæ et crescens lumine ista se societate coniunxerit vel ad Iovem feratur, faciet felices gloriosos . . . sed hic habentes Lunam etiam *futura prædicunt* aut propria animi divinitate aut deorum monitu aut ex oraculis aut *artis* cuiusdam *venerabili disciplina*» L. IV. c. 22. §. 1: «Explicaturo mihi nunc doctrinæ istius *veneranda secreta*, quæ divini veteres cum maxima trepidatione dixerunt et quæ involuta obscuritatis ambagibus reliquerunt, ob hoc, ne publicata divina scientia ad profanorum hominum notitiam perveniret, *intento . . . animo* et quieto nec aliis rationibus occupato, ut, quicquid dixerim in hoc *tractatu*, facillimis rationibus intimetur.» L. I. c. 5. §. 1: «securi ad ipsius *scientiæ venerabilia secreta* veniamus.» L. II. c. 30. §. 14: «Sed nec occupato animo et perditâ cupiditate polluto inhære aliquando poterit istius *venerandæ scientiæ* disciplina.»

Corruptum videtur etiam *perennes*; nam scriptor non *perennes*, sed *perituras sententias* Latine dicere debebat. Pro *perennes* scribendum fortasse *perennes*, i. e. æternas sententias, in æternum mansuras et valituras. Cf. Tibull. IV. 1. vs. 34: «*Æternò sed erunt tibi magna volumina versu*» Lucret. I. vs. 121: «*Ennius æternis exponit versibus*» Ovid. Amor. I. 3. vs. 16: «*Tu mihi, si qua fides, cura perennis eris*» Firm. Matern. Math. I. I. c. 6. §. 2: «Colamus igitur deos, quorum se nobis origo stellarum *perenni* agitatione coniunxit» I. V. præf. §. 6: «*Vosque perennium siderum cursus*»

CXVI.

Lib. VII. præf. §. 2:

«Unde et ego horum virorum legem scētus convenio te iureiurando, Mavortii, decus nostrum, per fabricatorem mundi deum, qui omnia necessitate perpetuitatis excoluit, qui Solem formavit et Lunam . . . qui . . . ortum occasumque *terraemotum* omnium per descensum ascensumque animæ, per immortalitatem æternæ perpetuitatis ordinavit: ne hæc *veneranda commenta profanis* vel imperitis auribus intimentur.»

Corruptelam *terraemotum* sic censeo esse emendandam: *corporum terrenorum* omnium, ut lacuna ante corruptelam

statuatur; ortus corporum autem est e Platonis sententia, quam etiam Firmicus amplectitur, animi cælestis in corpus descensus; contra occidit mortale corpus, cum animus ad sedes cælestes rursus ascendit. Ceterum confer, quæ ipse Firmicus de hac re dicit L. I. c. 4. §.: «Vere enim sunt res arduæ atque difficiles et quas non facile possit animus terrenis sordium laqueis impeditus, licet ipse ignea sit divinitatis immortalitate formatus, facili inquisitionis ratione percipere. Divinitas enim eius, quæ sempiterna agitatione sustentatur, si *in terreno corpore fuerit inclusa*, *iacturam quandam divinitatis suæ patitur temporalem* . . . Cui se tota natura divinitatis et ostendit et prodidit nisi animo, qui ex cælesti igne profectus ad regimen et ad gubernationem terrenæ fragilitatis immisus est? . . . brevi maiestatis suæ *recordatione* hæc omnia, ut traderet, *non didicit, sed agnovit*» Cf. etiam L. I. c. 5. §. 9: «Quis dubitat, quod per has *stellas terrenis corporibus* divinus ille *animus* necessitate cuiusdam legis *infunditur*, cui *descensus* per orbem Solis tribuitur, per orbem vero Lunæ præparatur *ascensus*» L. I. c. 5. §. 12: «Hæc ratione immortalis animus in nobis caducam terreni *corporis* fragilitatem confidentia suæ maiestatis exornat, ut et ipse anctori suo atque *origini* ex aliqua parte respondeat, qui diffusus *per cunctas animantes*, quæ *terrena* conceptione gignuntur, facit, ut divino animatæ fomento perpetua generationis propagatione vivescant.» L. I. c. 10. §. 5: «Hæc sunt duæ zonæ, quæ omne animantium genus in terræ finibus ex illa tranquilla commixtionis moderatione progenerant, per quas ad *omnium*, quæ gignuntur, *ortus et occasus*, per omne ævum obliquum signorum ordo convertitur.»

CXVII.

L. VII. c. 19. §. 2:

«Sed et si Luna aut in masculino signo fuerit inventa aut certe in Leone vel in Virgine vel in Capricorno, et Sol in masculino signo sit aut in his, in quibus diximus, signis, Saturnus vero aut in cardinibus sit positus aut in XII. ab horoseopo loco, nec *virgini* nec *mulieri* decernuntur.»

Agitur de mulieribus sterilibus. Scriptor supra exposuit, quarum stellarum potestate filii mulieribus denegarentur; cf. L. VII. c. 19. §. 1: «Si Sol et Luna in masculinis signis in horoseopo sint, Saturnus

vero aut in occasu sit aut in uno caelo, mulieres *filios* non procreabunt.» Sequitur, ut hoc loco causa explicetur absolutæ sterilitatis.

Scribendum igitur: «nec *virgines* nec *pueri* decernuntur», scilicet mulieribus.¹⁾

CXVIII.

L. VII. c. 21. §. 4: «Aliis enim *stomacalis*, *epylenticialis*, aliis *insanias*, aliis *lepras*, aliis *impetiginem*, aliis *hydropem*, aliis *phthisin*, aliis *elephantiam* decernit ista coniunctio.»

Hæc particula *De vitis corporis et valetudinibus* inscribitur. Pro *stomacalis* scribendum videtur tale quid: *morbos stomachi, alios*; pro *epylenticialis* autem procul dubio: *epilepsias*.²⁾ Quod ad seriem et pluralem numerum morborum attinet, cf. l. VII. c. 23. §. 19: «Sed et si Luna cum Marte fuerit inventa in horoscopo et Saturnus cum Sole in medio caelo fuerit constitutus, spasmos aut *epilepsias* aut *insanias* faciunt.»

CXIX.

L. VIII. c. 6. §. 11:

«Si Auriga in occasu genituræ fuerit inventus et eum malivolarum stellarum radius impugnet, deiectionibus miseris lacerationibus dissipantur, ut fracto corpore acerba mortis patientur incommoda, aut fulmine icti repentino mortis opprimuntur *occasu*, aut tolluntur in crucem aut crura illis publica animadversione franguntur.»

Corruptum est *occasu*; scribendum: *casu*. Cf. l. I. c. 8. §. 6: «ille iam pubescentis ætatis et iam ad omnes vitæ actus . . . integra magisterii institutione compositus *mortis repentino casu* subtrahitur.» L. III. c. 5. §. 7: «valitudines et vitia decernuntur et *casus mortium*.»

¹⁾ Cf. *Quæst. de Firm. Mat. astr.* Budapestini ann. 1889. p. 17.

²⁾ Hanc coniecturam sibi tribuit *Ziegler* in apparatu critico editionis recentissimæ, sed ego locum iam anno 1889. emendavi p. 17. commentationis meæ: *Quæstiones de Firmico Materno astrologo*.

CXX.

L. VIII. c. 10. §. 7:

«Si vero hoc sidus (sc. *Crater*) in occasu fuerit inventum, sine malivolæ (sc. stellæ) testimonio, is qui natus fuerit inter epulas et pocula in media ætate morietur. Si vero malivolarum stellarum radius accesserit, aut in dolium vinarium aut in puteum submersus morietur, aut in flumine vel lacu vel palude vel mari vel certe in piscina vel in *solio* invenietur mortuus.»

Corruptum est *solio*. Cf. l. III. c. 4. §. 23: «In aquis vero signis constitutus (sc. Mars) cum Luna hac ratione, qua diximus, aut in *stagnis* aut in *mari* submergi facit.»

Aquæ primo loco commemoratæ (*flumen, lacus, palus, mare*) sunt aquæ naturales, *piscina* autem est lacus arte factus. Scribamus ergo pro *solio* confidenter *stagnis*; nam *stagna* appellabantur lacus arte facti in hortis nobilium et divitum. Cf. Horat. Carm. II. 15. vss. 2—4: «undique latius Extenta visentur *Lucrio Stagna* lacu.»

CXXI.

L. VIII. c. 11. §. 5. de sidere Spicæ:

«Quodsi Mars hunc radiaverit locum, ob interceptam annonam vel male dispositam vel fraudulenta cupiditate subtractam, gravi pulsatum invidia insanientis populi rabies dissipabit et popularibus manibus *laceratum artibus* metuenda acerbæ mortis exempla *demonstrant*.»

Pro *laceratum artibus* *Ziegler* rectissime coniecit: *lacerati artus*. Sed præterea pro *et* auctore codice Neapolitano, qui pro *et* habet *et ut*, scribendum censeo *ut*, pro *demonstrant* autem *demonstrant*, ut concinnitas orationis postulat. Eadem sententiarum structura supra §. 4: «Si vero Saturnus hunc locum minaci radiatione respexerit, *faciet* eum, qui natus fuerit, misero paupertatis onere prægravari, *ut sit* per omne vitæ spatium pannis male pendentibus nudus, et eum usque ad extremum diem vitæ *perducat*¹⁾ præsidio publicæ miserationis alimenta poscentem, *ut* cum cruciatu animi pariter et corporis debitum vitæ compleat munus.»

¹⁾ Ita scribendum, non *perducit*, propter præcedens *faciet*.

CXXII.

L. VIII. c. 12. §. 1:

«In signo Libræ in parte VIII. oritur Sagitta. In hoc signo qui natus fuerit, erit iaculator sagittarum, qui volantes aves speciali artificii moderatione percussat aut pisces tridente vel cuspide inter ipsa undarum spatia figat *intrepidus*.»

Firmicus hoc loco, ut sæpissime, imitatur Manilium¹⁾ (Astronom. V. vss. 294—298):

Sed parte octava surgentem cerne sagittam
Chelarum: dabit et iaculum torquere lacertis
Et calamum nervis, glebas et mittere virgis
Pendentemque suo volucrum deprendere caelo,
Cuspide vel triplici *securum* figere *pisces*.

Apud Firmicum delendum est ineptum illud *vel*; nam *cuspidi triplici* Manilii respondet Firmici *tridens cuspis*, ubi *tridens* adiectivi vice fungitur, ut apud Arnob. Adv. gent. III. 31: «tridenti armatus ferro.» Pro *intrepidus* autem scribendum *intrepidus* (sc. pisces), quod respondet *securus pisci* apud Manilium. *Intrepidus* pro *securus*, ut Tacit. Agr. c. 22: «intrepida ibi hiems.»

CXXIII.

L. VIII. c. 15. §. 1:

«In primis partibus Capricorni oritur *Ophiuchus*. Hoc sidere oriente qui nati fuerint, erunt Marsi, qui pestiferos angues sopitis ac *mitigatis* aculeis *mitigent*.»

Inepte ponitur *mitigent* post præcedens *mitigatis*. Cf. de eadem re l. VIII. c. 28. §. 6: «Sed erunt Marsi venena vendentes, qui serpentes *sopitis* venenorum *aculeis* nutriant.»

Pro *mitigent* igitur scribendum *nutrient* probabili coniectura, nam in scriptura minuscula pro *nutrient* facile legi potest *mitrient*, quam corruptelam a librariis in *mitigent* mutatam esse verisimile est.

¹⁾ D. Firmico Materno Manilii scetatore cf. commentationis meæ: *Questiones de Firm. Mat. astrologo* p. 17: sqq.

CXXIV.

L. VIII. c. 16. §. 1:

«In Aquarii parte XII. oritur *Aquila*. Quicumque in ortu huius sideris nati fuerint, ex eade hominum et ex spoliis habebunt vitæ subsidia . . . Erunt præterea fortes militares, quorum virtute atque præsidio bellorum metuendi impetus sopiantur. Erunt sane tanta virtute, ut nudo *praediti* pectore hostes sequantur, ut ad laudem suam *prosperare* credant, si mortem secunda animositate contempserint.»

Corrupta sunt *praediti* et *prosperare*. Pro *praediti* scribendum fortasse *in proclis*; pro *prosperare* in editione Aldina legitur: *proficere*, recte, ut mihi quidem videtur. Cf. l. l. c. 11. §. 6: «Si a Marte defluens Luna plena vel crescens ad Saturnum feratur, facit tardos pigros et qui *ad nullos actus* possint *proficere*.»

CXXV.

L. VIII. c. 17. §. 3:

«In Piscium parte XXI. oritur Equus. Quicumque hoc sidere oriente nati fuerint, erunt . . . aurigæ agitatores equites veredarii . . . Si vero cum malivolis stellis in occasu fuerit hoc sidus, aut calcis ictu aut *deiectus* *curabitur* aut versato vehiculo faciet interire et misera corporis laceratione quassatos.»

Eiciendum esse videtur *curabitur*, pro *deiectus* autem scribendum: *equo deiectos*. Cf. l. VIII. c. 13. §. 4: «In Scorpii parte XII. oritur Centaurus. Hoc oriente quicumque natus fuerit, aut auriga erit aut equorum nutritor et cultor . . . Si vero hoc sidus in occasu fuerit et hunc locum malivolæ respexerint stellæ, aut ex alto proiectus aut quadrupedis animalis impetu aut *equi calce* aut *deiectus* equo morietur aut *verso curru* equis trahentibus *misera* morte *lacerabitur*.»

CXXVI.

L. VIII. c. 21. §. 13:

«Quodsi in ultima linea Geminorum fuerit horoscopus et in eodem loco Mars fuerit inventus, a *bestia* vel a vipera percussi pedem vel femur perdent.»

Corruptum videtur a *bestia*, quia *bestia* inepte opponitur *viperæ*. Cf. l. VIII. c. 28. §. 3: «In parte octava Scorpii quicumque habuerint horoscopum, erunt opifices. Sed hi aut ab *aspide* aut a *vipera percussi* morientur.»

Pro a *bestia* igitur scribendum ab *aspide*. Aspis, anguis venenatus, commemoratur etiam l. IV. 14, §. 14: «Marsi tales, qui *aspides* venari consueverunt.» Marsorum enim ars erat angues venenatos capere atque mitigare; cf. l. VIII. c. 15. §. 1: «Hoc sidere (sc. Ophiucho) oriente qui nati fuerint, erunt Marsi, qui pestiferos angues sopitis ac mitigatis aculeis *nutrient*.»¹⁾

CXXVII.

L. VIII. c. 24. §. 2:

«In parte VII. Virginis quicumque habuerit horoscopum, Luna crescente, vel in horoscopo constituta, erunt sacerdotes, haruspices divini religiosi potentes, adversarios cum summa auctoritate semper opprimentes. Quodsi Iuppiter et Mars hunc eundem locum radiaverint, erunt duces, sed qui contra barbaros exercitum ducentes *perdant*.»

Pro *perdant* scribendum *pereant*. Cf. l. VIII. c. 28. §. 1: «In III. parte Capricorni quicumque habuerint horoscopum... erunt crudeles ingeniosi semper audaces et qui multos interficiant. Erunt *magni exercitus duces*, sed in pugna *morientur*.» L. VIII. c. 31. §. 7: «In Sagittarii XXII. parte sunt limpida stellæ. In ipsis stellis quicumque habuerit horoscopum... erit victor in omnibus *proeliis*, *subiugabit barbaros*... habebit filios superstites, sed in pugna *morietur*.» Ibidem §. 8: «In III. parte Capricorni est stella clara. Si in ipso signo Mars fuerit inventus... quicumque natus fuerit... erit crudelis et qui multis gaudeat *cædibus*, *exercitum ducet*, et erit ingeniosus magnus audax, et *in bello morietur*.»

CXXVIII.

Lib. VIII. c. 30. §. 1: «In I. parte Piscium quicumque habuerit horoscopum, erit curiosus compositus, e regis facultatibus habens

¹⁾ De hac coniectura cf. commentationis huius cap. CXXIII.

vitæ subsidia. Sed hic ex *conscriptio*ne sororum vel ex affinium suscipiet filios.»

Pro *conscriptio*ne procul dubio scribendum: *constupratione*.¹⁾ Cf. l. IV. c. 6. §. 3: «Sed semper Luna in omni orbis sui figuratio si feratur ad Venerem, faciet... impuros libidinosos... et quos ad nefarios coitus incesta cupiditas semper incendat; aut enim *sorores suas* semper *stuprant* aut sororum filias aut uxores filiorum aut uxores privignorum.»

CXXIX.

L. VIII. c. 30. §. 7:

«In XIX. parte Piscium quicumque habuerit horoscopum, erit orator advocatus affluentia docti sermonis ornatus. Quodsi benivola stella testimonium commodarit, erit in domo regia, multa *imperans* verecundia gravitateque morum, honesta conversatione semper ornatus.»

Pro *imperans* scribendum *impetrans*. Cf. l. VIII. c. 28. §. 10: «In XXI. parte Capricorni quicumque habuerit horoscopum, erit nobilis, amicus regum, et cui *multa* ex largitione imperatoria *conferantur*, amabilis populo.» L. VIII. c. 31. §. 10: «In X. parte Piscium est clara stella... Si itaque Venus cum horoscopo in ipsa stella fuerit inventa et Luna bene sit collocata, quicumque natus fuerit, erit magnus potens *regi nobis*... Erit victor in *proeliis*, ab omnibus amabitur... *praestans multa*, potiora *impetrans*.»

CXXX.

L. VIII. c. 31. §. 6:

«In XIX. parte Scorpionis est itidem limpida stella. Si itaque Luna bene collocata fuerit, si in ista fuerit horoscopus parte, erit potens. Quodsi Iuppiter fuerit prospera radiatione coniunctus, erit regi proximus, divinos honores possidens... *praestans*, bonus sed negligens. Huic mors ex regis indignatione proveniet.»

¹⁾ Hanc emendationem sibi vindicat Skutsch in apparatu critico editionis suae, sed sine iure. Mea enim est coniectura, quam publici iuris feci iam anno 1889 (1) p. 14. commentationis meae: *Quaestiones de Firmico Materno astrologo*.

Lacuna ante praestans statuenda et sic explenda est: *multa praestans*. Cf. l. VIII. c. 31. §. 10: «erit magnus, potens, regi notus... praestans multa, potiora impetrans. Ira regis vel odio morietur.» l. V. c. 3. §. 34: «Erunt felices... aliena patrominia possidebunt, multa praestabunt.» l. VIII. c. 25. §. 9: «Hinc etiam satis felices nascentur eunuchi, et quibus regni tutio credatur. Multis multa praestabunt... sed postea offenso principe mala morte morientur.» l. VIII. c. 21. §. 2: «In parte II. Geminorum quicumque habuerit horoseopum... erit dux... erit sane iustus religiosus, plurimis multa praestans.»

EGY ELFELEDETT REGÉNYRŐL

PETRICHEVICH HORVÁTH LÁZÁRNAK
«AZ ELBUJDOSOTT» CZ. REGÉNYE

(SZÉKFOGLALÓ)

ÍRTA

FERENCZI ZOLTÁN

R. TAG

Főelőzása 1917. május 7.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1918